

Orpansa

N:o 2/1998 (vuodesta 1979 n:o 48)

Sisältöä

Sivu

Pekka Nuottajärvi:

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

1

Pekka Nuottajärvi:

SUKUTUTKIMUSSEUROJEN JOHTOA
NEUVONPIDOSSA TAMPERELLA

2

Stefan Salonen (Seija Pessi):

PERÄ-PAAVOLAN TALON JA SEN ASUKASTEN
VAIHEET KANGASALAN HAVISEVAN KYLÄSSÄ

4

Sisko Joensuu:

FINNI JA FINNIN PAPPA

8

Raimo Heikkilä:

KESTIKIEVARIN KAUNIS ERIKA

10

Kristiina Hopia:

TARUA VAI TOTTA

14

Olavi Kallioniemi:

KARKKULAISTA ELÄMÄNMENOA I

16

Antti Ylimarttila:

RUNOJA

7, 9

Hallitus

Puheenjohtaja

Pekka Nuottajärvi
Neulaniemenkatu 2
35100 ORIVESI
puh. 03-3354308

Varapuheenjohtaja, julkaisujen
vastaava toimittaja

Antti Hietala
Kortesuontie 41
33420 TAMPERE
puh. 03-3440199

Sihteeri (jäsenasiat)

Milja Piepponen
Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE
puh. 03-2232768

Rahastonhoitaja

Kristiina Hopia
Sariolankatu 4
33730 TAMPERE
puh. 03-3647805

Retket

Ari Vesola
Peltolammink. 16 B 34
33840 TAMPERE
puh. 03-2650507

Ohjelmavastaava

Johanna Kurela
Yliopistonkatu 45 D 43
33500 TAMPERE
puh. 03-2612292

Seuran postiosoite:

Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE

Julkaisutoimikunta

Vastaava toimittaja, pj.

Antti Hietala
Kortesuontie 41
33420 TAMPERE
puh. 03-3440199

Julkaisutoimikunnan sihteeri

Olavi Kallioniemi
Liljankuja 4
33300 TAMPERE
puh. 03-3442959

Johanna Kurela
Yliopistonkatu 45 D 43
33500 TAMPERE
puh. 03-2612292

Matti Koittola
Jysmäntie 4
33850 TAMPERE
puh. 03-3671606

Vilho Puro
Hikivuorenkatu 9 A 21
33710 TAMPERE
puh. 03-3174781

Emma-Emilia Wälimäki
Hämeenpuisto 43-45 B 49
33200 TAMPERE
puh. 049-914817

Julkaisut

- * ORPANA
- * VUOSIKIRJA
- * ERILLISJULKAISUJA

Myynti, tilaukset ja postitus

Milja Piepponen
Aleksanterinkatu 35 B 5
33100 TAMPERE
puh. 03-2232768

Taitto

Antti Hietala

Orpanan kansi

Arja Kääriä

Paino

Tehokopiointi ky.

ISSN 0359-128X

Vastaavan palsta

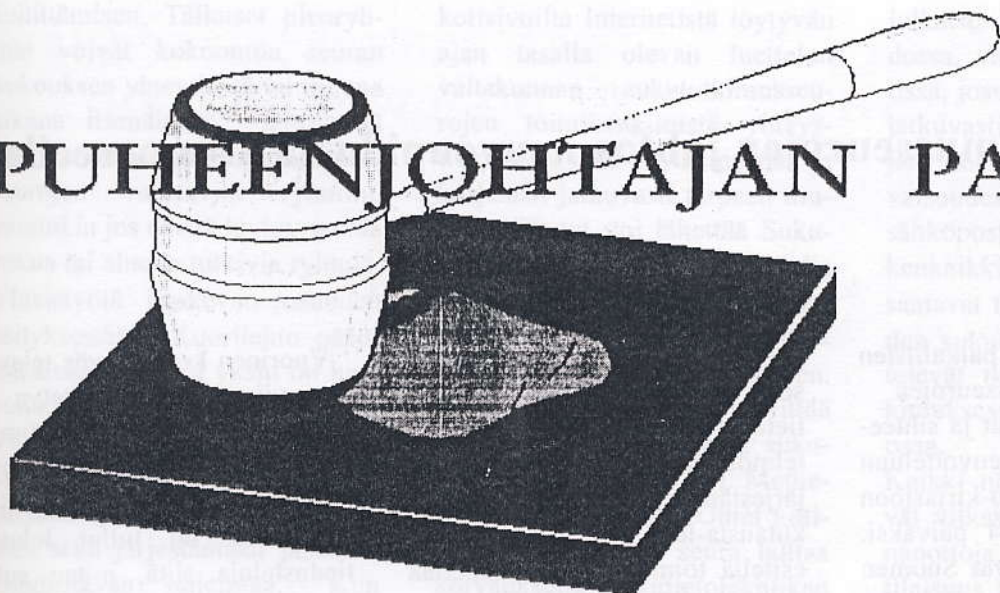
Kun menneen kesän katsotaan epäonnistuneen ainakin noin lomailmojen suhteen, toivotaan että sisällä istuminen tuotti kirjoituksia, joita me täällä julkaisutoimikunnassa odottelemme.

Kuten tarkkaavainen lukija huomaa, on julkaisutoimikuntaakin kasvatettu muutamalla henkilöllä. Se johtuu siitä, että tehtäväksemme on annettu seuramme 20-vuotishistoriikin kirjoittaminen. Siihen tehtävään erikoistuvat Johanna Kurela ja Emma-Emilia Wälimäki, meidän muiden tukemana.

Antoisaa syksyä!

Antti Hietala

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Hyvä Tampereen seudun sukututkimusseuran jäsen. Kulunut sateinen kesä on kääntymässä syysyksi ja seuramme syyskauden toiminta pyörähtää taas käyntiin.

Tämän kauden toimintaa on ollut suunnittelemassa viime maaliskuun vuosikokouksessa jonkin verran uudistunut hallitus. Silloinhan sen kaksi pitkäaikaista ja ansioitunutta jäsentä Helvi Murto ja Raine Raitio jättäytyivät pois hallituksesta. Heille vielä kerran kiitos tähänastisesta seuran hyväksi tehdystä työstä. Eroa pyytäneiden tilalle hallitukseen vuosikokous valitsi Johanna Kurelan ja Ari Vesolan. Johannan tehtäviä ovat ohjelmasiat ja julkaisutoimikunnan jäsenyys, Ari puolestaan huolehtii mm. retkien järjestelyistä. Molemmat ovat jo rivakasti tarttuneet tehtäviinsä.

Uutta syyskauden ohjelmassa on jäsenistönkin taholta tulleiden aloitteiden mukaan järjestetty omia alueitaan tutkivien pienryhmien kokoontumismahdollisuus jäseniltoina ennen varsinaista kokousta. Saatujen kokemusten perusteella sitä tulevaisuudessa jatketaan ja kehitetään.

Olen ilokseni pannut merkille jäsenistönkin entistä enemmän tulleen mukaan seuran toiminnan järjestelyyn ja kehittämiseen tekemällä ehdotuksia ja aloitteita, lahjoituksia sekä suoranaisia avuntarjouksia. Syyskaudelle on useampi seuran jäsen valmistellut esitelmän. Näitä omien jäsenten kokousiltojen esitelmiä toivoisin jatkossakin kuulevani entistä useammin, koska pelkään ulkopuolisten esitelmäsiijöiden jatkuvan käytön passivoivan omaa väkeä.

Seuran kirjastoon on kuluvan vuoden aikana saatu lisää Pirkanmaan alueen sukuja käsitteleviä sukukirjoja, sekä lahjoitettuna että ostamalla. Jäsenistö voi niistä etsiä mahdollisia omia sukujaan, tai muuten vain tutustua ja vertailla suunnitellessaan omaa sukukirjaansa.

Onpa Tampereen seudun sukututkimusseura viime keväällä siirtynyt myös Internet-aikaan. Seuran kotisivut löytyvät osoitteesta:

<http://www.genealogia.fi/stutkyh/tsss/tsssry.htm>

Ensi vuosi on seurallamme juhlatvuosi, tulee se silloin toimineeksi 20 vuotta. Synttä-

reitä vietämme sukututkimuspäivän yhteydessä, tulevan tammikuun 23 päivänä. Siihen mennessä valmistuu myöskin 20-vuotis juhlaulkaisu, jonka merkeissä järjestettyyn kirjoituskilpailuun ehtii vielä syyskuun puoliväliin saakka osallistua.

Seuramme jäsenmäärä lähentelee jo neljäsataa, yhä useammat osallistuvat jäsenkokouksiin, vielä olemme mahtuneet Vanhan kirjastotalon luentosaliin, vaikka tiukkaakin on joskus tehnyt. Sukututkimusharrastus on muutenkin myötätuulessa ja edelleen lisääntymään päin. Alan ”teknistyminen” tuo entistä enemmän myös nuorempaa väkeä mukaan harrastukseen ja seuratoimintaan.

Pyrin jatkossakin olemaan jäsenkokousiltoina paikalla seuran kirjastossa ennen varsinaisen kokouksen alkua. Siellä voimme keskustella sukututkimusasioista ja vaihtaa kuulumisia sekä tarvittaessa yrittää ratkoa ongelmia yhteisvoimin.

Pekka Nuottajärvi

Sukututkimusseurojen johtoa neuvonpidossa Tampereella

Alueellisten ja paikallisten sukututkimusseurojen puheenjohtajat ja sihteeri oli kutsuttu neuvotteluun Tampereelle Metso-kirjastoon viime tammikuun 24 päiväksi. Kokoonkutsujina olivat Suomen Sukututkimusseura ja Sukutietotekniikka ry. Kutsun olivat saaneet kaikki 50 alueellista ja paikallista sukututkimusyhdistystä, mutta vain kolmestatoista oli edustus saapunut paikalle.

Teemoina kokouksessa olivat: Suomalaisen sukututkimuksen tila tänään, sukututkimuspäivien kehittäminen, Sukututkimusyhdistysten yhteistyön kehittäminen ja harrastuksemme tulevaisuuden näkymät.

Tilaisuuden aloitti Suomen Sukututkimusseuran esimies **Jyrki Paaskoski**, alustaen keskustelua aiheesta; Suomalaisen sukututkimuksen tila tänään. Hän kertoi seuransa jäsenlehden Genoksen levikin olevan 2900 kpl. Sukutietotekniikka ry:n jäsenlehden, Sukutiedon, levikki on puolestaan 5700 kappaletta. Se postitetaan myös kaikille SS:n jäsenille. Alustaja korosti näiden, sekä muiden sukututkimusalan julkaisujen merkityksestä tiedon levittämisessä alan harrastajille.

SS julkaisee vuosittain seurojen johtohenkilöille osoitettua Sukutausta-lehtistä, jossa on mm. Ajankohtaista tietoa sukututkimusseuroille, tapahtumakalenteri ja seurojen yhteyshenkilöiden osoitetietoja. Siinä on

myös esitelmäsiijäpalvelu, eli sellaisten henkilöiden yhteystietoja, jotka ovat valmiita esitelmöimään eri aiheista seurojen järjestämissä tilaisuuksissa. Sukutausta-lehdessä voivat seurat esitellä toimintaansa ja lähettää tietojaan siihen milloin tahansa. Tulevaisuudessa se tullaan julkaisemaan myös Internetissä, jolloin sitä voidaan pitää jatkuvasti ajan tasalla.

Paaskoski oli huolestunut monien sukututkijoiden kovin suppeasta katsantokannasta. Useat viime aikoina julkaistut sukukirjatkin ovat miltei pelkkiä nimien ja päivämäärien luetteloita. Tästä pitäisi päästä irti ja ottaa kirjaan vaikka vähemmän henkilöitä, sekä hankkia näistä enemmän tietoa. Samoin olisi hyvä sitoa suvun henkilöitä ja tapahtumia paikallis- ja valtakunnan historiaan.

Päivän toisessa alustuksessa Suomen Sukututkimusseuran asiamies **Pertti Vuorinen** kertoi edellisten ja tulevien valtakunnallisten sukututkimuspäivien järjestelyistä. Niiden merkitys tunnetaan ja tunnustetaan koko maan harrastajien ja seurojen yhteisenä tapahtumana sekä tapaamistilaisuutena. Vuoden 1999 valtakunnalliset sukututkimuspäivät toteutetaan todennäköisesti laivaseminaarina maaliskuussa reitillä Helsinki-Tukholma-Helsinki. Tukholmassa yhteistapaaminen Ruotsin sukututkijoiden kanssa.

Vuorinen kertoi myös televisiossa viime talvena esitetyn Sukujuhlat-ohjelman lisännen runsaasti kiinnostusta sukututkimukseen. Esimerkiksi SS:n toimistoon on tullut lukuisia tiedusteluja siitä, miten sukua tutkitaan, missä sitä tehdään, kuinka se aloitetaan ja mistä siihen saa opetusta. Kyseinen televisiosarja jatkuu tulevana talvena.

Kahvitauon jälkeen Suomen Sukututkimusseuran hallituksen varajäsen, Oululainen **Markku Kuorilehto** alusti aiheesta: Sukututkimusyhdistysten yhteistyön kehittäminen. Hän luokitteli paikalliset yhdistykset 1-2 pitäjän alueella toimiviksi ja alueelliset yhdistykset suurempaa aluetta käsittäviksi. Kuorilehdon mukaan tällainen isompi alueellinen yhdistys voisi olla pienempien paikallisten yhdistysten ”isäntäseura”. Lisäksi hän esitti ajatuksen, että pienemmät naapuriyhdistykset voisivat voimansa yhdistäen perustaa yhteisen julkaisun, esim. jäsenlehden. Valtakunnallisessa seurassa on harkittu ”alueasiamiesten” nimeämistä samalla seudulla toimivien paikallisten- ja alueellisten yhdistysten yhdysmieheksi, joka voisi järjestää mm. näiden edustajien yhteisiä tapaamisia.

Alustaja otti puheeksi myös seurojen sisällä mahdollisesti toimivat pienryhmät (samaa sukua tai samaa paikkakuntaa tutkivat) ja niiden toiminnan

kehittämisen. Tällaiset pienryhmät voivat kokoontua seuran kokouksen yhteydessä tai muuna aikana itsenäisesti. Pienryhmät voisivat ottaa yhteyttä naapuriseurojen vastaaviin ryhmiin, varsinkin jos näistä löytyy samaa sukua tai aluetta tutkivia ryhmiä. Yhteistyötä koskevan osuuden esityksestään Kuorilehto päätti toteamalla: "Mikä yksin on haavetta, siitä yhdessä tulee totta". Yhdistysten johto- ja toimihenkilöitä alustaja patisteli aktiivisuuteen ja kehitysmuotoisuuteen sekä järjestämään jäsenille kiinnostavaa ohjelmaa. "Kun jäsen on kiinnostunut, hän on aktiivinen ja hänestä tulee aktiivinen jäsen. Ja jos seura ei kehity, vauhti pysähtyy". Totesi Kuorilehto lopuksi.

Sukutietotekniikka ry:n puheenjohtaja **Leif Methner** alustuksessaan valotti tulevaisuutta ja sukututkimuksen näköaloja. Hän kertoi Sukutietotekniikan

kotisivuilta Internetistä löytyvän ajan tasalla olevan luettelon valtakunnan sukututkimusseurojen toimihenkilöistä yhteystietoineen, sitä täydennetään ja korjataan jatkuvasti tarpeen mukaan. Tiedot voi lähettää Sukutietotekniikkaan millä tavalla tahansa. Tästä luettelosta seurat saavat osoitteita esim. Informaatiokirjeidensä postitukseen. Kuitenkin halvin tapa levittää tietoa toisille seuroille ja sukututkimusharrastajille on Methnerin mukaan Internet. Omat kotisivut voi jokainen seura laittaa korvauksetta sukutietotekniikan kautta, josta saa jopa apua kotisivujen tekoon.

Sukututkimusalan tapahtumakalenteri löytyy myös Sukutietotekniikan kotisivuilta. Seurat voivat lähettää siihen tapahtumatietojansa, kunhan tekevät sen ajoissa. Uusi sukututkijaluettelo tehdään luultavasti parin vuoden kuluttua. Saattaa olla, että sitä ei

julkaista enää kirjallisessa muodossa, vaan ainoastaan Internetissä, jossa sitä voidaan päivittää jatkuvasti. Sukututkimusopettajien koulutustakin voidaan tulevaisuudessa jatkaa Internetin ja sähköpostin välityksellä. Kaikenkaikkiaan Internet, sieltä saatavat tiedot ja kotitietokoneiden sukututkimusohjelmat näyttävät tulevaisuuden sukututkimuksessa yhä merkittävämpää osaa.

Kaikki nämä alustukset herättivät vilkasta keskustelua ja kannanottoja, tällainen keskustelutilaisuus katsottiin hyödylliseksi jo yksistään tiedonkulun ja yhteistoiminnan kehittämisen kannalta. Päätettiin kokoontua uudelleen vuoden kuluttua, silloinkin Tampereella. Toivoa vain sopii, että entistä useampi sukututkimusyhdistys lähettäisi edustajansa neuvotteluun. ☐

KIRJOITUSKILPAILU

seuran 20-vuotisjuhla-julkaisua varten

Tamperelaisia sukuja ja tarinoita (ennen julkaisemattomia) kirjoituskilpailu on vapaa kaikille. Kirjoitus varustetaan nimimerkillä ja mukaan suljetussa kuoressa kirjoittajan nimi ja yhteystiedot.

1. palkinto 1.000,- mk verottomana

2. palkinto 750,- mk ”

3. palkinto 500,- mk ”

Tampereen seudun sukututkimusseura maksaa veron ennakonpidätystodistusta vastaan.

Seuran hallituksen nimeämällä arvosteluraadilla on oikeus jakaa palkinnot harkitsemallaan tavalla. Seuralla on oikeus julkaista Orpanassa juhla-julkaisusta mahdollisesti ylijääviä kirjoituksia.

Kirjoitukset on toimitettava sihteerille syyskuun 30. päivään 1998 mennessä.

Tampereen seudun sukututkimusseura ry

PERÄ-PAAVOLAN TALON JA SEN ASUKASTEN VAIHEET KANGASALAN PTTÄJÄN HAVISEVAN KYLÄSSÄ

Alahärmän kanttoriurkuri Stefan Salonen on 1920-luvulla laatimut sukututkimuksen synnyinkotinsa asukkaista Kangasalan Havisevan Perä-Paavolasta. Talosta lähtenyt suku käyttää nykyisin sukunimeä Perälä.

Stefan (Stefanus) Salonen on syntynyt 13.5.1851 Kangasalla Havisevan Perä-Paavolassa vanhempiensa nuorimpana poikana. Musikaallinen poika hakeutui lukkarin oppiin ja otti kotoaan lähtiessään ajan tavan mukaan oman sukunimen Salonen. Toimittuaan Orivedellä ja Alavudella kanttorin sijaisena hän sai 1884 Alahärmästä kanttorin viran. Aviopuoliso Aurora Pietilä oli kotoisin Yläjärveltä, Aabraham Pietilän tytär s.1855.

Stefan Salonen oli ilmeisesti seurakunnassaan pidetty kanttori. Perälän suvussa kerrotaan tarinaa, miten Härmän miehet 1918 tapahtumien aikaan yöpyivät Perälän talossa ja kuullessaan, että kanttori Salonen on sieltä kotoisin, sanoivat: "Johan sattui, kun osuttiin ihan sukulaistaloon."

Stefan Salosen tekemä sukututkimuskin osoittaa sukurakkautta ja sen tiedot ovat osoittautuneet yleensä oikeiksi. Hänellä ei ole ollut käytössään mikrofilmejä, vaan tiedot on etsitty eri seurakuntien isoista kirkonkirjoista selaamalla.

Salosen tietojen mukaisesti voi havaita, että Kangasalan pitäjänhistorian isäntäluettelon tie-

dot ovat Havisevan Paavolan talon kohdalta virheellisiä. Mielenkiintoisia ovat hänen mainintansa savupirttien hajotamisesta ja henkilömaininnat kruunuvoudeista.

Stefan Salonen:

Perä-Paavolan talon paikka

Perä-Paavolan talo sijaitsee luonnonihanalla paikalla keski-kohdalla kauniin Havisevanlahden pohjoispuolella rannikkoa. Sen tilukset sattuvat idässä ja koillisessa Lihasulan kylän maitten rajaan. Pohjoisessa, luoteessa ja lännessä sitä rajoittavat Pietilän talon maat. Etelässä Vesijärvestä polveentuva, noin kolme kilometriä pitkä Havisevanlahti. Suuruudeltaan se on 1/3 osa manttaalia ja on sen sekä viljelys- että hakamaat kaikki yhdessä kappaleessa. Metsäsarka on erillään ja on siinä välillä Pietilän talon hakamaat. Maanteitse, joka myöskin käy sanotun talon tilusten läpi, on siitä Kangasalan kirkolle matkaa noin 13 kilometriä. Vesijärveä myöten, joka sekä talvella että kesällä kuljetaan, kahdeksan kilometrin paikoille. Lähin rautatieasema on Suinula, johon on matkaa neljä kilometriä.

Paavolan talon alkuvaiheita

Lähdemme nyt katselemaan mainitun talon ja sen asukkaiden

vaiheita sen mukaan mitä Kangasalan kirkon arkiston sekä muutaman osaksi varmain muis-titietojen perusteella olemme saaneet. Paavolan 1/3 manttaalin suuruisen kruununtalo on rakennettu nykyisen Perä-Paavolan ja Pietilän talojen välille, jossa vielä noin pari vuosikymmentä takaperin oli sen muutamia huoneita jäljellä. Milloin tämä on perustettu ja kuka sen ensimmäinen asukas on ollut, ei ole tiedossamme. Vanhimmassa Kangasalan kirkon arkistossa olevassa kirkonkirjassa vuodelta 1708-1714, jota edemmäksi ei tietomme ulotu, mainitaan sen omistajana Matti Kristonpoika synt.1693. On luultavaa, että hänen isänsä on hänen edellensä asunut sanottua Paavolan taloa ja ollut siis niinä kauheina nälkä- ja katovuosina, kuin 1690 luvulla historiassa mainitaan, sen omistajana. Mutta on yhtä hyvin luultavaa sekin, että talo niinä kauheina aikoina on jäänyt autioksi ja tämä Matti Kristonpoika tullut siihen muualta, näihin nähden meillä ei ole tietoja. Oli miten oli, se vaan on varmaa, että hän siinä ennen mainittuina vuosina mainitaan omistajana. Hän näyttää olleen verrattain nuori, alle kahdenkymmenen siksi tultuansa ja on hallinnut taloa ehkä 40 vuoden paikoille. Naimisissa hän näyttää olleen ehkä kolmasti ja on hänen vaimonsa Liisa, Agnes Laurintytär ja Brita Laurintytär. Lapsia on useampia vaan niistä mainitaan

tässä ainoastaan Heikki Matinpoika synt.1721 ja Anna Matintytär s.1732.

Paavola jaetaan ja syntyy Perä-Paavola

Vuosilta 1755-1761 kirkonkirjassa mainitaan talon omistajana Heikki Matinpoika s.1721, kuollut 1788. Hänellä on vaimo Beata Antintytär synt.1729 ja heillä lapsia Liisa s.3.5.1747, Sofia s.28.9.1749, Henrik s.17.9.1751, Matti s.10.3.1754, Simon s.1756 ja Johan s.1760. Tämä Heikki Matinpoika näyttää asuneen taloa kuolemaansa asti. Poika Heikillä, joka hänen jälkeensä sitä on omistanut mainitaan 1773-1778 kirkonkirjassa olevan vaimo Saara Juhantytär s.1755.

Vuoden 1764-1768 kirkonkirjassa mainitaan ensikertaa nimi 2. Paavola. Siis on silloin Paavolan talo pantu kahtia ja toinen nimittäin Perä-Paavola rakennettu sen nykyiselle paikalle. Silloin on luultavasti sinne rakennettu se savupirtti, joka noin 66 vuotta myöhemmin eli 1831 on hajoitettu sen silloiselta omistajalta, joka siihen on uuden pirtin rakentanut, josta jälkepäin kerromme.

Ensimmäiset asukkaat tässä Perä-Paavolan talossa ovat olleet; Bartholomeus Matinpoika s.1729 ja vaimonsa Anna Matintytär s.24.9.1732. Ei voi varmuudella sanoa kumpi näistä on Paavolan lapsia, koska kummankin isän nimi on Matti. Josko Bartholomeus on tullut muualta Paavolan vävyksi tai jos hän on Paavolan poika ja tuonut Annan muualta, se vaan tiedetään, että he Perä-Paavolan ovat perustaneet ja sen ensimmäiset asukkaat olleet. Lapsia heillä on ollut Matti s.14.8.1752, Anna s.2.2.1754, Markus s.19.3.1757,

Sofia s.4.11.1759, Briita s.13.8.1762, Maria s.16.6.1765, Erik s.21.5.1768, Henrik s.1771, Mikko s.1774.

Milloin tämä Bartholomeus on kuollut ei tiedetä, mutta vuoden 1779-1783 kirkonkirjassa mainitaan talon omistajana hänen vanhin poikansa Matti Pertunpoika s.14.8.1752 k.1821 ja on hänellä vaimo Maria Erkintytär s.1741 k.1807. Heillä on ollut poika Antti Matinpoika s.30.11.1776 k.10.12.1797. Tämä on ottanut vaimon Anna Stina Yrjöntyttären Kaukolan talosta ja on heillä ollut poika Antti Antinpoika s.16.5.1798 k.6.4.1818, siis syntynyt vasta isänsä kuoleman jälkeen.

Uusi suku Perä-Paavolaan

Tästä alkaa nyt uusi jakso Perä-Paavolan talon historiassa. Mainittu Anna Stina Yrjöntytär, joka on nykyisten Perä-Paavolan asukkaiden kantaäiti, on leskeksi jäätyään ottanut uudeksi aviomieheksensä Simo Mikonpojan s.5.12.1770 Raikun kylän Siurolan talosta. Hänen kerrotaan olleen kova hevoshuuri ja muutoin pahankurinen mies.

Tästä avioliitosta on seuraavat lapset: Juha Kustaa Simonpoika s.2.3.1801 k.1866, Anna-Liisa Simontytär s.26.10.1804 k.22.7.1867, Maija Stina Simontytär s.30.9.1807 k.1836. Näistä poika Juha Kustaa on mennyt värjäriin oppiin ja ottanut sukunimekseen Ahlvg. Hän on ollut naimisissakin ja hänellä on ollut tytär Vilhelmiina, joka on mennyt naimisiin Hyppärilän Hinkan pojan Maunun kanssa. He olivat viimeksi Tampereella, jossa mies kävi paperitehtaalla työssä. Lapsia heillä oli useita, joista täysi-ikäiseksi eli Amanda Vilhelmiina s.1869. Oli naimisissa Kalle Alleniuksen kanssa ja

heillä tytär Anna, ei ole tietoa josko hän on elossa, hän on ainoa siitä sukuhaarasta. Maija Stina, nuorin lapsista joutui Keson Aatiselle Heikki Kustanpojan s.8.9.1807 kanssa naimisiin. Heidän vaiheistaan ei ole tarkempia tietoja. Lapsista keskimäinen jäi kotia, mutta koska tästä alkaa taas uusi käännepöytä Perä-Paavolan historiassa, niin kertomamme johtuu toisaalle.

Oriveden Laasolan Seppälästä vävy Perä-Paavolaan

1785 on Orivedellä Laasolan kylän Seppälää omistanut Antti Yrjönpöika s.7.12.1753 k.1825 ja hänellä vaimo Beata s.21.12.1755 k.4.11.1789. Heillä oli useita lapsia, joista toiset kuolivat pienenä, ainoastaan vanhin tytär Kirsti s.30.6.1782 jäi eloon ja joutui naimisiin Längelmäelle. Kun Antti jäi leskeksi meni hän toisiin naimisiin Anna Pietarintyttären s.6.12.1760 k.1834 kanssa saman kylän Mullin talosta ja oli heillä lapsia Mikko s.5.8.1798 k.1854, jonka vaimo Heta Erkintytär s.27.9.1800, menneet Längelmäelle. Yrjö s.1.4.1800 k.1868, vaimo Fredrika Stefanintytär s.16.10.1798 k.11.5.1861, olivat kotitalossa. Juha Kustaa s.27.4.1802 tullut Kangasalle Havisevan Perä-Paavolaan kotivävyksi. Mennyt naimisiin ennen mainitun Anna-Liisa Simontyttären kanssa ja ovat he vihityt avioliittoon kesäkuun alkupäivinä 1830 sekä tästä lukien sen talon omistajia.

Talo suuruudeltaan 1/6 mantaalia oli silloin kruunun talo. Kuten jo ennen mainittiin, oli siinä vanha savupirtti, jonka tämä isäntä hajotti ja rakensi uuden, samoin rupesi muutoinkin taloa asumaan, osti muuta-

mien vuosien kuluttua talon perinnöksi ym. Heidän vaiheistaan on erityinen kertomus.

Anna-Liisa ja Juha Perä-Paavolan haltiaväkenä

Siis vuodesta 1830 taloa omistivat: talollinen Juha Antinpoika s.27.4.1802 k.8.1.1890, vaimo Anna-Liisa Simontytär s.26.10.1804 k.22.7.1867. Heidän lapsensa: Kaarle Kustaa s.20.3.1831 k.13.1.1834, Vilhelmiina s.9.4.1835 k.27.8.1878 (tylsämielinen), Juha Kustaa s.2.3.1838 k.27.3.1910, omistanut kotitaloa, Karoliina s.3.11.1840, Kaarle Augusti s.29.8.1843 k.1886 Tarkealan kylässä, Kustaava s.10.9.1846, Stefan s.13.5.1851, kanttoriurkuri Alahärmässä, tämän kirjoittaja.

Näistä lapsista Juha Kustaa meni naimisiin talollisen tyttären Maria Vilhelmiina Emanuelintytären s.29.11.1835 kanssa (Längelmäen Solalasta) ja otti kotitalonsa vastaan keväällä 1868. Talon omistaa v.1868 Juha Kustaa Juhannoika s.2.3.1838 k.27.3.1910, vaimo Maria Vilhelmiina Emanuelintytär s.29.11.1835 k.1917. Lapsia Juha Kustaa s.28.12.1865 k.8.1.1866, Maria Kustaava s.13.5.1869 k.17.4.1870, Emma Karoliina s.15.7.1871, naimisissa August Antinpoika Mikkolan kanssa, Juha Kustaa s.26.9.1873, vaimo Iida Johanna Augustintytär Köyrän Mattilasta. Omistavat vuodesta 1897 Perä-Paavolan taloa (Paavolan kantatalon puolikasta).

Paavolan toisen puolikkaan vaiheita 1768 jälkeen

Kerromme nyt Paavolan talon vaiheista. Jäimme kertomuksemme alussa vuoteen 1768,

jolloin sen omistajina olivat Heikki Matinpoika s. 1721 k. 1788 ja hänen vaimonsa Beata Antintytär s. 1729. Mainitaan myöskin silloin poika Heikillä vaimo Saara Juhantytär Milloin tämä Heikki Heikinpoika s. 1751 on ottanut talon ja milloin hän on kuollut ei ole tiedossa. Vuoden 1798-1808 kirkonkirjassa näkyy Saaralla olevan toinen mies Samuel Samuelinpoika s. 15.11.1756. Tämän Samuelin aikana on ollut paikkakunnalla isojako ja on hän kertoman mukaan lahjonut maanmittaria saadakseen sen toimimaan Paavolan eduksi. Tarkempia tietoja puuttuu. Saaralla näkyy kuitenkin ensimmäisen miehensä Heikin kanssa olleen poika, Heikki s. 1776. Milloin tämä on ottanut talon vastaan ja milloin kuollut ei ole tietoa, mutta varmaa on, että hän on ollut Paavolan viimeinen isäntä siksi, kun v. 1824 esiintyy sen omistajana kruunuvouti Kaarle Johan Nordberg s. 1767, joka taas on asunut sitä vuoteen 1835, jolloin on ottanut virastaan eron ja seuraajakseen tullut Gustaf Adolf Lindström s.1801 k. 1883.

Mahdollisesti Nordberg on ostanut talon perinnöksi, koska Lindström sen sitten häneltä osti, sillä ei kruununtaltoa voi myynnin eikä oston kautta toiselle siirtää. Tämä kruunuvouti Lindström on koko paikkakunnalla tunnettu siitä, että hän erikoisen huolellisesti asui tätä taloansa. Hän oli koostaan vähäinen mies, osasi selvästi suomea, vaikka ei hän sitä muille puhunut kun talonpojille. Oli luonteeltaan hyvin kiukkuinen ja virkaintoinen ja oli hän perheineen aito aatelissuvun perikuva, vaikka eivät he mitään aatelissukua olleet. Hän sitte leskeksi jäätyään ja virasta erottuaan myi talonsa talollinen Emanuel An-

tinpoika Pietilälle samasta kylästä, joka sen otti vastaan 1.11.1870. Pietilä sitten sitä omisti ja asui oman talonsa ohessa toistakymmentä vuotta ja myi sen sitten poikapuoolellensa Heikki Aleksanterinpojalle v. 1882.

Paavolan puolikkaiden yhdistyminen

Heikki Aleksanterinpoika asui ja omisti sekä kotitaloansa Pietilää että mainittua Paavolan taloa (Paavolan kantatalon toinen puolikas). Olisi hyvin siinä menestynyt ja tullut toimeen, mutta hurjan ja huonon elämänsä vuoksi pantiin hän holhoojan alle ja siinä tapauksessa molemmat talonsa myytiin. Pietilän talon osti eräs tuomari Kaselius Tampereelta ja Paavolan talon osti nykyinen Perä-Paavolan omistaja Juho Kustaa Juhannoika ja vaimonsa Ida Johanna Augustintytär ja tapahtui tämä osto kaiketi vuonna 1899 eli 1900.

Mainittu pariskunta oli omistanut Perä-Paavolan jo vuodesta 1897, kuten aikaisemmin on mainittu. Nyt ovat Paavolan talot jälleen yhtenä kuten ennenkin ja sisältävät yhteensä 1/3 manttaalila.

Yhdistetyn Paavolan talon nimi on nykyään Perälä ja sitä asuvat Juha Kustaa Juhannoika s.4.9.1873, puoliso Iida Johanna Augustintytär s.1870. Lapsia Antti s.27.12.1897, Aaro s.9.7.1899, Auli s.13.6.1901, Aku s.16.6.1906, Hanna s.27.6.1908, Juho s.12.11.1910, Martti s.17.10.1912.

Tämä talo on nykyisellä sukukunnalla ollut jo lähes neljänneksen toista vuosisataa, siitä asti kun suvun kantaäiti Anna Stina Yrjöntytär s. 27.11.1773 on sinne tullut v. 1796. Talo on

kyllä jo perustettu v. 1765 paikoilla, mutta ne ensimmäiset asukkaat eivät varsinaisesti kuulu nykyisten asukkaiden sukuun.

Härmän kanttorin toivomus

Havisevan kylän kuudesta talosta eivät siis muut ole olleet näin kauan yhdellä sukukunnalla kun tämä, paitsi Nikkilä, joka on ollut sen nykyisellä suvulla kenties kauemminkin kun Perä-Paavolan suku. Toiset talot ovat jo aikoja sitten joutuneet vieraiden sukujen haltuun.

Tämän kirjoittajan, joka myös kuuluu samaan sukuun ja on sanotussa talossa syntynyt ja siinä lapsuutensa ja osan nuoruutensa päiviä elänyt ja hartain toivo olisi, että se edelleenkin pysytettäisiin samalla sukukunnalla. Onhan sen nykyiset omistajat hyvissä varoissa ja onhan heillä lapsia kyllä sitä tulevana aikoina vastaanottamaan, jos heistä yksi eli toinen virka-alalle rupeisikin. Siinä toivossa lopetan kirjoitukseni ja huomautan raamatunlausetta Ps. 112:1,2,3.

Hyvä on sen osa, joka pelkää Herraa ja rakastaa Herran käskyjä.

Hänen jälkeläisistään tulee maan mahtavia, polvi polvelta saavat oikeamieliset siunauksen.

Vauraus ja rikkaus täyttää hänen kotinsa. Hänen vanhurskautensa pysyy.

Sukututkimuksen alussa ovat Stefan Salosen henkilötiedot, väliotsikointi ja puhtaaksikirjoitus Seija Pessin 1997.

Antti Ylimarttila

SUKUJUURET

Sukuseurat Suomenmaassa,

tekee työtä tärkeää.

Esipolvet poimiessa,

synnyinjuuret selviää.

Näin on seurat jo heränneet,

tiedot talteen keränneet.

Mikrofilmit myös tutkineet,

kirjat monet etsineet.

Tänään tehdään paljon työtä,

suvun juuret etsien.

Selvitellen ajan myötä,

kaikki tiedot penkoen.

Että voidaan sukukirjaan,

kaikki sitten tallentaa.

Siksi täytyy hyvin tarkkaan,

tiedot oikein tarkistaa.

Vuosisatain taipaleella,

monet tiedot hävinneet.

Arkistoja penkomalla

Finni ja Finnin pappa

Vuonna 1862 marraskuun 11. päivänä muutti Köyliöstä Hatanpään kartanon lampuotiin Messukylän Finnille, joka oli Messukylän seurakuntaa, Johan Johanninpoika, joka oli syntynyt Köyliössä 8.9.1830. Hänen vaimonsa Loviisa Vilhelmiina Johannintytär oli syntynyt 20.11.1834. Äidin ja isän mukana muuttivat Köyliössä syntyneet lapset Juho Vihtori s. 24.3.1856 ja Vilhelmiina Emilia s. 13.9.1861. Perheeseen syntyivät Messukylässä vielä 27.3.1865 tytär Iida Aleksandra, s. 14.5. 1867 poika Karl Vilhelm, joka kuoli pienenä, 9.2.1869 Karl Aleksander, 10.11.1871 Kustaa Vilhelm, 17.1.1874 Anton August Juhanpoika ja 23.2.1876 Matilda Josefina.

Suuren perheen huoltaminen oli vaativaa, kun vielä piti maksaa vuokra Hatanpään kartanolle. Johan isäntä, jota ruvettiin sanomaan Finnin papaksi, viljeli utterasti peltoja ja hoiti karjaa. Finnin Lampuodissa olivat kaikki maataloudessa tarvittavat rakennukset: harmaa hirsinen asuinrakennus, karjasuojat ja jopa riihikin muistetaan. Nämä rakennukset olivat aivan Muotialan talon vieressä, siis aivan lähinaapurina. Niinpä talojen asukkaat olivat hyviä ystäviä keskenään. Erityisesti Muotialan Fredrik vaarin ja Finnin papan keskusteluista ja yhteisistä tarinatuokioista on jäänyt perimätietoa jälkipolville.

Vihiojassa on Kosken kolu, josta nykyinen Kosken katu on saanut nimensä. Finnin lapset kävivät leikkimässä kolulla. Siihen aikaan Vihiojassa oli kovasti kaloja. Onkiminen oli silloinkin lapsille mieleistä puuhailua. "Ilesjärvi" oli myös hyvin kalaisa. Finnin Pappa ja Muotialan vaari kalastivat yhdessä ja saivat runsaita saaliita. Kyllä sitä särvintä varmaan tarvittiinkin isoille perheille.

Muotialan maalla metsän reunassa oli Kuusiston lähde. Sekin oli mieluinen paikka lapsille. Finnin lapset kävivät siellä usein. Tiedetään, että Muotialan lapset myöhemmin kävivät siellä päivittäin.

Finnin pappa oli harras utterapuuraja. Muotialassa kerrotaan, että hän viljaa kuivatessaan istui naapurin Fredrikin kanssa riihtään lämmittämässä. Siellä hän työnsi suurta puuta riihen pesään ja hartaana lausahti: "Suuri on puu, mutta suuri on Jumalakin!". Muistuu mieleen toinen tapaus, kun hän pirttiään lämmitettyään ja savupellit suljettuaan tuli Muotialaan. Naapurin pirttiin astuessaan hän lausahti "Lählin häyryä pakkoon". Siellä hän istui Fredrikin kanssa hämärässä pirtissä ja verkkaisesti lausahti: "Se Israelin kansa on sitten ihmeellinen kansa!" Tiedetään, että Finnin pappa perheineen vieraili usein myöskin Veisulla. Veisun isäntä Joel Reinhold Tuomaanpoika, joka oli myöskin perheineen muuttanut Köyliöstä

Messukylään, oli Finnin papan eno.

Finnissä vietettiin vuonna 1884 Vilhelmiinan ja Kangasalta tulleen Heikin häitä. Häissä oli oikein orkesteri häämusiikkia soittamassa. Papan mielestä soittokunta oli kovin kallis, niinpä hän valitti häävieraille: "Tää soitto tuli meille kovin kalliiks".

Muotialassakin vietettiin häitä. Perimätieto ei kerro häiden ajan kohtaa eikä morsiusparin nimiä. Se vain tiedetään, että vihkimisen toimitti paikallisen Messukylän seurakunnan silloinen apupappi. Häissä tarjottiin häätuutinkiäkin, jota pappikin maisteli. Perimätieto kertoo, että Finnin väkikin naapurista oli vieraana. Joku vieraista oli tarttunut pappia rintamuksista kiinni. Silloin Finnin pappa, joka oli paheksunut tekoa, oli hätäntyneenä sanonut: "Älä Herr siunaa, sehän on pappi!"

Finnin papan jälkeläisiä asuu vielä paljon Messukylässä sekä Kangasalla. He ovat jo IV - VI sukupolvea.

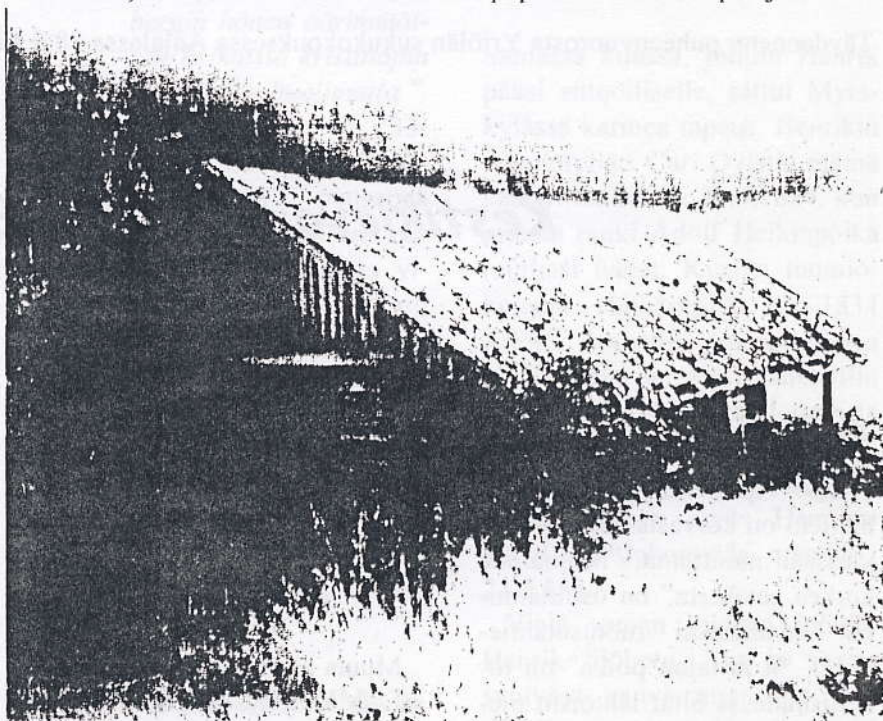
Finnin lampuodin paikka, Finnin koivikko, on entisensä, paitsi että rakennukset on kaupunki purkanut jo monta vuosikymmentä sitten. Meille Muotialan talon asukkaille paikka on yhä vielä Finnin koivikko. Emme tiedä, käyttäkö paikallinen omakotiväki tätä perinteistä nimeä. Mäellä seisoo edelleen ikivanhoja koivuvanhuksia. Ne varmaan voisivat kertoa nykypolville elämästä Finnin lampuodissa, sen iloista ja suruista,

arkisesta aherruksesta ja sunnuntai-illan rauhasta.

Koivikko on suoraan länteen Muotialan talosta, niin että me usein näemme laskevan aurin-
gon valon ja värikkään iltaruskon siivilöityvän suurten koivujen lehtien lomitse. Alkukesän suvisina öinä koivikossa laulaa satakieli ilahduttavan ihanin äänin.

Palaan vielä Finnin papan ja Muotialan Fredrik-vaarin ystävyyteen. Vaikka heillä oli iso ikäero - Finnin pappa oli paljon vanhempi - he olivat jopa sopineet hautojensa olevan rinnakkain. Olivathan he rinnakkain sovussa eläneetkin. Niin, lukijani, jos kauniina kesäiltana, kun Messukylän hautausmaan kummut kukkivat kauneimmillaan, kun västäräkit hyppelevät hautakiveltä
vuodelta 1988 toiselle, kun ympärillä on suuri hiljaisuus, kävelet pitkin hiekkakäytävää, sinä saavut paikalle jossa voit todeta, että Muotialan haudan

vieressä on harmaa kivipaasi, jossa lukee Finni; Johan Johanninpoika s.8.9.1830, k.21.6.1900. Siinä on Finnin papan viimeinen leposija.

Kuva vuodelta 1988

"Tässä aitassa on nukkunut monta yötä, nyt aika on harmaammuttanut sen. Onhan siitä kulumut 50 vuotta, kun aitan viileydessä sai hyvät unet. Olihan aitta jo silloin nähnyt parhaat päivänsä." Sisko Joensuu os. Sievinen

Antti Ylimarttila

Esi-isät

Esi-isät täällä eli,
korpimaita raivaten.
Pettuleipää vuoleskeli,
aikaa uutta oottaen.

Kulki vedet venehellä,
kosket kera kuohujen.
Aina saivat käyskennellä,
ruokaa täällä etsien.

Usein myöskin taisteluissa,
joutui verta vuodattaan.
Monta kertaa kamppailuissa,
vielä hengen antamaan.

Niissä syntyi heimohenki,
sukujuuret syveni.
Isä, poika taikka renki,
yhdes kaikki taisteli.

Vielä tänään kirkkomaalla,
näkee paadet isien.
Suuret joukot niiden alla,
lepää siellä hiljaiset.

Ulkomailla kaikkialla,
sukujuuret tuhannet.
Niitä siellä tutkimalla,
löytää aarteet viimeiset.

Täydennetty puheenvuorosta Yrjölän sukkokouksessa Anjalassa 28.6.1998

Kestikievarin kaunis Erika

Olen viime aikoina törmännyt useita kertoja tapauksiin, jolloin perimätieto on korvasta suuhun kulkiessaan muuttunut. "Muinainen korkea sotaherra" on osoittautunut tavalliseksi ruotusotamieheksi, "ison talon poika" on todellisuudessa ollut lähtöisin pienestä mökistä tai "Ruotsista tullut" onkin ollut supisuomalainen, vaikka ristimä- ja lisänimi ovat olleet tavan mukaan ruotsinkieleisiä. Seuraava esimerkki on omasta suvustani, kertomus isoäitini äidistä.

Tampereen Kalevankankaan hautausmaalla kappelin takana on isoäitini kaunis muistokivi, jossa on teksti: **Ida Juliana Heikkilä** o.s. Yrjölä. Ida oli syntyisin Anjalan Ummeljoen kylästä. Hänen vanhempansa olivat kauppias ja maanviljelijä **Abraham Yrjölä** (29.3.1840-14.2.1916) ja **Erika o.s. Sjöberg** (5.6.1843-3.9.1893).

Abraham Yrjölän perhettä muistelllessaan Idan tytär eli tätini Aino Hakulinen o.s. Heikkilä kertoi äidinäidistään Erikasta lyhyesti näin:

"Erika Sjöberg s. 5.6.1843 Orimattilassa oli ruotsinkielinen, sillä vanhempansa olivat tulleet Ruotsista ja perustaneet majatalon Orimattilaan. Hän oli kau-

nis, tummatukkainen ja työskennellessään kamarineitona jonkun Wreden frihärinnan luona Anjalassa löysi siellä miehensä."

Muuta ei Erikasta suvun piirissä ole tiedettykään. Kuvaus perustui muilta kuultuun muistitietoon, koska Erika kuoli jo 8 vuotta ennen Ainon syntymää. Erika oli syntyisin Orimattilasta, varmaankin kaunis, tummatukkainen ja ruotsinkielentaitoinen, mutta miten oli ruotsalaisuuden laita? Missä olivat Erikan Juuret?

ISÄN SUKU MYRSKYLÄSTÄ

Pienen Myrskylän pitäjän Koukjärven kylän Tattarsin talon Mikkola-nimisessä mökissä elei 1700-luvun puolivälissä itsellinen **Antti Juhonpoika Mikkola** perheineen, johon kuuluivat Antin lisäksi vaimo ja kolme pientä lasta. Onnettomuudeksi vaimo kuoli. Antti etsi välittömästi lastensa kaitsijaksi uuden vaimon. Antti Juhonpoika Mikkola ja **Kaisa Mikontytär Simo** vihittiin 23.2.1766. Molemmat olivat myrskyläläisiä leskiä ja jo varttuneessa iässä, Antti 35 ja Kaisa 44. Seuraavan vuoden alussa, 30.1.1767, he saivat poi-

kalapsen, jolle annettiin nimeksi **Kaarle Antinpoika**.

Kaikki tuntui olevan järjestyksessä, mutta pian saatiin taas surua, kun isä Antti kuoli vielä saman vuoden lopulla. Kaisa jäi yksin Mikkolaan kasvattamaan neljää lasta, joista vain viimeinen oli oma. Pieni sisäänlämpiävä mökki, jonka ympärillä oli vähäinen maatilkuu, ei voinut tarjota vaurasta elämää. Alusta pitäen oli selvää, että lapsikatraan nuorin eli Kaarle joutuisi aikuiseksi vartuttuaan etsimään onneaan muista hommista.

Tammikuun alussa 1788 Kaarle solmi avioliiton. Morsian oli **Liisa Juhontytär**, jonka alkuperästä en ole päässyt varmuuteen, koska paikkakunnalla oli kolme Kaarlen vaimoksi sopivaa Liisaa. Rippikirjassa on reunamerkintä, että Kaarle oli suomenkielinen ja Liisa ruotsinkielinen. Elatuksensa turvataksaan Kaarle lähti ruotusotamieheksi, hyväksyttiin värväyksessä 1790 reserviläiseksi ja sai sotilasnimen **Carl Qvist**. Asuinpaikkana säilyi kuitenkin Mikkola. Ammatti tarjosi vakinaisen, vaikkakin hyvin niukan leivän. Onneksi tai onnettomuudeksi sotilasura katkesi kesken, kun katsastuksessa helmikuussa 1803 Carl vapautettiin palveluksesta alamittaisena. Hän ei kuitenkaan jäänyt toimettomaksi,

vaan ryhtyi mylläriksi. Silloin hänellä oli jo kuusi lasta ruokitavana. Liisa Juhontytär ja Carl Qvist olivat Erikan isoäiti ja isoisä.

QVISTISTÄ SJÖBERGIKSI

Carl Qvistin ja Liisa Juhontytären viides lapsi syntyi 10.11.1801 ja sai nimen Henrik. Edellä oli kolme poikaa, joten Henrikillä ei ollut kotona tulevaisuutta. Niinpä hän lähti jo lapsena maailmalle etsimään elatustaan.

Vuoden 1823 syksyllä, lähes 22-vuotiaana, Henrik otti Myrskylän seurakunnasta muuttokirjan Pyhtään Storgårdsiin. Pappi kirjoitti:

"Renki Henrik Qvist on enimmänsä osan lapsuusajastaan kulkenut ympäri ja elättänyt itsensä kerjäämällä, mutta kuitenkin nyt joidenkin vuosien aikana hän on ollut rengin ominaisuudessa. Hän on ilmaissut olevansa halukas opettelemaan kristinuskoa, mistä hän on tällä hetkellä täysin tietämätön. Siksi hänellä ei ole oikeutta ehtoolliseen."

Pyhtäälle saakka Henrik ei mennyt, vaan jäi matkan puoliväliin Liljendaliin. Siellä hän pääsi puusepän oppiin, kohosi kartanon puusepäksi, hylkäsi isänsä nimen Qvist ja otti uuden lisänimen **Sjöberg**.

Liljendalissa Henrik Sjöberg tutustui viehättävään tyttöön ja halusi naimisiin, mutta rippikoulun puute oli esteenä. Oli siis mentävä uudelleen papin puheille. Lopulta 26.1.1834 Myrskylän kirkkoherra todisti:

"Hänen suuren toiveensa ja halunsa mukaisesti

olen päästänyt ripille puuseppä Henric Sjöbergin hänen äärimmäisen heikoista kristinopin tiedoistaan huolimatta."

Henrik oli tuolloin jo 33-vuotias. Pari kuukautta myöhemmin eli 1.4.1834 puuseppä Henrik Sjöberg ja talollisen tytär **Eva Andersdotter Labbas** vihittiin Liljendalissa. Eva oli syntynyt 8.12.1808, joten hän oli 7 vuotta miestänsä nuorempi. Jo puoli vuotta häiden jälkeen Eva ja Henrik saivat tyttären, Wilhelminan, joten ripille päästämisessä saattoi olla hiven kiireenkin leimaa. Henrik Sjöberg ja Eva o.s. Labbas olivat Erikan vanhemmat.

ÄIDIN ESIVANHEMMAT LILJENDALISSA

Evan isä oli talollinen **Anders Johansson Labbas** ja äiti talollisen tytär **Stina Erikdotter Krogars**, kumpikin samasta Liljendalin pitäjän Sävträskin kylästä. Anders Johanssonin isä Johan Andersson, isoisä Anders Hansson ja tämän isä Hans olivat kaikki vuorollaan Labbasin isäntinä, joten suvulla oli vanha maatalousperinne. Samanlaista maatalousväkeä olivat myös Krogarsit.

Elämä Labbasin talossa vaikeutui, kun isä Anders kuoli vuonna 1815 Evan ollessa vasta 7-vuotias. Äiti Stinalle jäi vastuulleen 4 muutakin alaikäistä lasta. Ei ihme, että Eva siirtyi jo 14-vuotiaana pikkupiiaksi äitinsä kotitaloon Krogarsiin. Sieltä Henrik Sjöberg hänet todennäköisesti löysi ja vei vihille 12 vuotta myöhemmin. Epävarmaa on, tapasiko Henrik koskaan tulevan vaimonsa äitiä Stinaa, koska tämäkin kuoli jo 7 vuotta ennen nuorenparin häitä.

MUUTTO ORIMATTILAAN

Samassa kuussa, jolloin Henrik pääsi ehtoolliselle, sattui Myrskylässä karmea tapaus. Henrikin isän, mylläri Carl Qvistin elämä päättyi äkillisesti 15.1.1834, kun muuan renki Adolf Heikinpoika murhasi hänet. Kymen tuomionkunnan välikäräjillä 29.5.1834 Adolf todettiin tapahtumaan syylliseksi ja asia lähetettiin Turun hovioikeuteen lopullista tuomiota varten. Vain viisi viikkoa miehensä järkyttävän kuoleman jälkeen myös Henrikin äiti Liisa Juhontytär menehtyi 21.2.1834.

Vielä saman vuoden lopulla Henrik Sjöberg, Eva ja vastasyntynyt vauva muuttivat Orimattilaan, missä Henrik pääsi Pakaan kylän Riihimäen kartanon puusepäksi ja pian myös pitäjänpuusepäksi. Vuonna 1842 hänet kutsuttiin Riihimäen kartanon kestikievarin isännäksi. Tässä toimessa hän oli neljännesvuosisadan eli vuoteen 1867. Sen jälkeen hän asui elämänsä 3 viimeistä vuotta itsellisenä Orimattilassa. Kerjäläispojasta ammattitaitoiseksi puusepäksi ja kestikievariksi kohonneen Henrikin monivaiheinen elämä päättyi 4.6.1870. Hän ei ollut lukumiehiä, mutta ilmeisen sisukas ja käsistään kätevä.

Eva Sjöberg o.s. Labbas eli vielä kymmenen vuotta mieheensä jälkeen itsellisenä Pakaan kylässä. Hän kuoli 15.7.1880.

Kuten edellä kerrottu osoittaa, vuosi 1834 oli Sjöbergin suvussa kohtalokas. Saman vuoden aikana Erikan isoisä murhattiin, isoäiti kuoli suruun, isä pääsi ripille, isä ja äiti vihittiin, nuoripari muutti Orimattilaan ja isosisko syntyi. Erika itse ei toki tätä kokenut, koska hän syntyi vasta vuosia myöhemmin.

KESTIKIEVARIN LAPSET

Sjöbergeillä oli kolme tytärtä: Wilhelmina, Erika ja Emma. Perheeseen syntyi myös poika, isänsä kaima Henrik, mutta hän kuoli jo kahden kuukauden ikäisenä. Samoin kävi perheen nuorimmalle, äidin kaimalle Evalle, joka kuoli juuri 3 vuotta täytettyään.

ISOSISKO WILHELMINA

Tyttäristä vanhin **Wilhelmina Sjöberg** syntyi Liljendalissa 17.10.1834. Hän avioitui jo 19-vuotiaana. Aviomies oli saman kylän talollinen ja lautamies **Kustaa Haarala** (1823 - 1872), joka oli vast'ikään jäänyt leskeksi ensimmäisestä avioliitostaan. Kustaa oli nuoresta pitäen arvostettu mies, koska hänet oli jo kolmekymppisenä valittu lautamieheksi. Myöhemmin hän sai herastuomarin arvon. Kustaalla oli ensimmäisestä avioliitostaan kaksi poikaa, Henrik Johan ja Kustaa Adolf, joista edellinen eteni siltavoudiksi ja jälkimmäinen vanhemmaksi konstaapeliksi. Kun siltavouti kuoli melko nuorena, konstaapeli peri myös hänen virkansa.

Wilhelminalla ja Kustaalla oli 3 eloonjäänyttä lasta: Kustaa Wilhelm 1855, Emilia Vivika 1856 ja Mauritz Nikolai 1858. Kun isä Kustaa oli herastuomari ja pojat virkamiehiä, koko perhe otti uuden, vähän hienommalta kalskahtavan sukunimen **Hardén**. Viimeisinä elinvuosinaan herastuomari Hardén hankki samasta kylästä omistukseensa Koiviston tilan, jonne leskeksi jäänyt Wilhelmina vuonna 1875 asettui. Siltavouti Kustaa Adolf Hardén oli isäntänä Haaralassa ja Wilhelminan poika Kustaa Wilhelm Hardén Koivistossa.

Wilhelmina Hardén o.s. Sjöberg kuoli Koiviston tilalla 21.12.1893.

ERIKA

Tyttäristä toinen, tarinamme päähenkilö **Erika Sjöberg** syntyi Orimattilassa 5.6.1843, joten hän oli 9 vuotta isoasiskoaan nuorempi. Hän pääsi ripille kesällä 1858 ja otti heti seuraavana vuonna eli 16-vuotiaana muuttokirjan Porvooseen. Erika oli terävä tyttö, koska kirkkoherran lausunnon mukaan hän osasi hyvin lukea ”kirjasta ja muistista” ynnä tunsia katekismuksensa.

Porvoossa Erika pääsi hyvään seurapiiriperheeseen kotiapulaiseksi. Isäntä oli lehtori, filosofian maisteri, rovasti August Lindfors ja emäntä Fredrika Wilhelmina Standertskjöld, siis aatelista sukua. Perheessä oli useita Erikan ikäluokkaa olleita lapsia.

Ehkäpä anjalalainen kartanonherra tai -rouva kiinnitti Porvoossa pistäytyessään Erikaan huomiota, koska jo kahden vuoden kuluttua syksyllä 1861 Erika otti muuttokirjan Anjalaan ja sijoittui palvelusneidiksi (tjänstjungfru) Rabbelugnin kartanoon. Kartanon isäntänä oli vapaaherra Carl Gustaf Fabian Wrede, josta myöhemmin tuli Vaasan läänin kuvernööri, ja emäntänä Margareta o.s. Glansenstjerna. Perheessä oli kolme teini-ikäistä lasta. Lisäksi kartanossa asui joukko setiä, tätejä ja muita sukulaisia, Wredejä ja Aminoffeja, oli inspehtori, joukko puutarhureita ja renkejä sekä kymmenkunta palvelustyttöä. Tietoa ei ole, mikä oli nuoren Erikan toimenkuva. Saattoi hyvinkin olla vapaaherrattaren kamarineito, kuten Ainolle oli kerrottu.

Erika ei liene kuitenkaan ollut kovin tyytyväinen kartanoympä-

ristössä, sillä jo kahden vuoden kuluttua eli lokakuun lopulla 1863 hän otti muuttokirjan ja matkusti takaisin kotiin Orimattilaan. Sielläkään hän ei viipynyt vuotta kauempaa, vaan otti vuoden 1864 lopussa eli 21-vuotiaana muuttokirjan taas Anjalaan ja meni palvelukseen Ummeljoen sahalle.

Jo vajaan vuoden kuluttua eli 17.9.1865 hänet vihittiin Abraham Yrjölän kanssa. Näin päättyi Erikan levoton nuoruus. Kuuksi vuotta oli kulunut siitä, kun hän nuorena tyttönä lähti Porvooseen. Ummeljoen saha oli nähtävästi hyvä ponnahduslauta tytöille, koska Abrahamin äiti oli sukupolvea aikaisemmin tullut samaa tietä emännäksi Yrjölään. Varmaa tietoa ei ole, tapasiko Abraham Erikan jo Rabbelugnin vaiheessa vai vasta Erikan ollessa Ummeljoella.

Erika oli todennäköisesti sujuvasti kaksikielinen, koska isänpuoleltaan hän oli suomenkielinen ja tarvitsi suomea tietysti Orimattilassa ja Ummeljoella. Yhtäläillä ruotsi oli tarpeen Porvoossa ja Rabbelugnissa. Hänen äitinsä olikin alunperin ruotsinkielinen, vaikka ilmeisesti osasi myös suomea.

Yrjölää emännöidessään Erika sai Abrahamin kanssa 19 vuoden aikana 8 lasta, joten Yrjölässä oli emännällä yllin kyllin puuhaa. Kaikki lapset elivät täysi-ikäisiksi. Valitettavasti Erika itse menehtyi juuri 50 vuotta täytettyään 3.9.1893. Nuorin lapsista oli tällöin vasta 8-vuotias. Abraham Yrjölä kuoli 75-vuotiaana 14.2.1916. Mainittakoon, että Abraham haudattiin muista perheenjäsenistä poiketen Wreden sukhautausmaahan Anjalassa, vaikka hänellä ei ollut mitään sukusiteitä Wreden perheeseen.

PIKKUSISKO EMMA

Sjöbergin sisaruksista nuorin **Emma** syntyi 3.4.1846. Hänkin lähti nuorena töihin, oli aikansa kapteenin puustellissa Kaijalassa, joka sekin oli Pakaan kylässä, ja muutti sitten Helsinkiin, mistä löysi aviomiehen. Tämä oli muurarinoppilas **Johan Henrik Lindfors**. Vihkiminen tapahtui Orimattilassa vuoden 1871 lopussa. Heti häiden jälkeen nuoripari lähti Helsinkiin, mutta tuli takaisin Orimattilaan jo vajaan vuoden kuluttua. Johan oli 9 vuotta Emmaa vanhempi eikä menneisyydeltään täysin nuhteeton, koska hänet oli kerran tuomittukin 28 päivän vankeuteen vedellä ja leivällä. Avioliitto kesti vain 2½ vuotta, kun Johan kuoli äkkiyllättäen lavantautiin 22.6.1874. Emma ei omaksunut miehensä sukunimeä, vaan pysyi jatkuvasti Sjöberginä.

Leskeksi jäätyään Emma oli pari vuotta piikana Ruhan kartanossa, muutti sieltä vuonna 1877

siskonsa Wilhelminan luo Kouvistoon ja sai seuraavana vuonna aviottoman lapsen, jolle antoi nimeksi Hulda Maria. Pian Emma löysi uuden aviomiehen. Vuoden viimeisenä päivänä 1880 vihittiin Orimattilassa muurari **Johan Blomqvist** ja leski Emma Sjöberg. Seuraavan vuoden lopulla he saivat tyttölapsen, Emilia Charlottan, joka valitettavasti kuoli jo 5 kuukauden iässä.

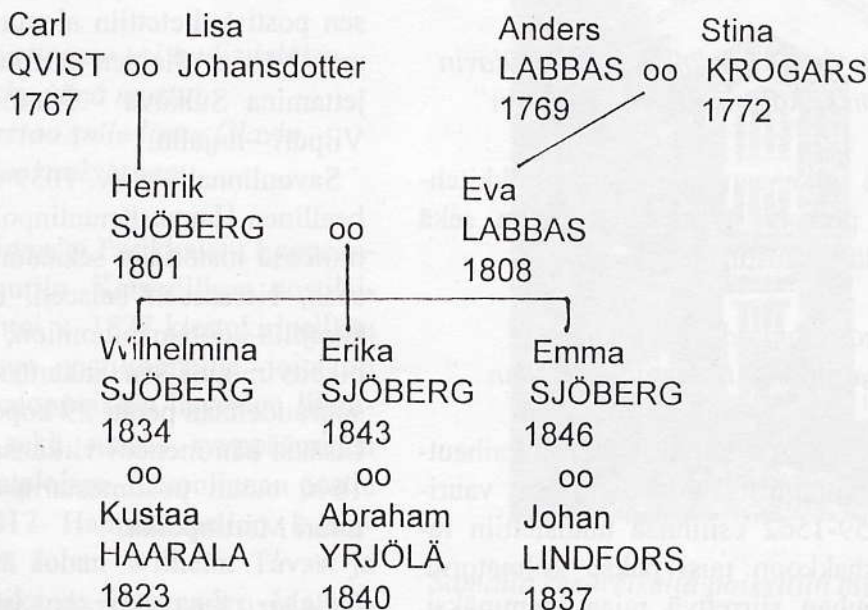
Blomqvistit asuivat Orimattilassa Mallusjoen kylän Helkassa vuoteen 1885, jolloin he muuttivat Porvoon maalaiskuntaan. Parin vuoden kuluttua he palasivat takaisin, tällä kertaa Pakaan Riihimäen Simolaan, mihin Johan sijoittui renkivoudiksi. Jo vuonna 1890 he lähtivät taas, nyt Artjärvelle. Muuttokirjassa on Johanin tittelinä vain renki. Mihin lienevät muurarin taidot kadonneet. Artjärvellä en ole heidän uraansa seurannut.

SUOMALAINEN ERIKA

Asiakirjat eivät osoita, että ainaakaan lähimpien sukupolvien aikana joku Erikan esivanhemmista olisi tullut Ruotsista. Isä ja äiti olivat juuriltaan kiistatta suomalaisia.

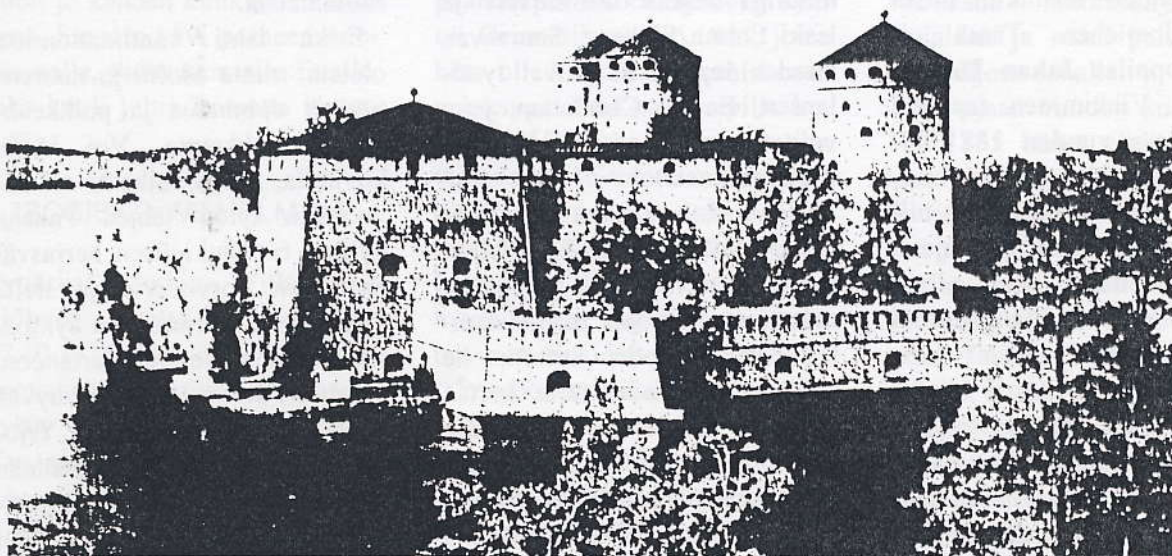
Erika lähti vaatimattomista oloista, mutta osoitti jo nuorena tyttönä opinhalua ja poikkeuksellista rohkeutta. Voi hyvin kuvitella, miten vaikeata oli 16-vuotiaan tytön lähteä Pakaan kylästä ruotsinkielisen herrasväen pariin Porvooseen ja sieltä vielä herraskaisempaan ympäristöön Rabbelugnin kartanoon. Varmasti se oli kuitenkin hyvää oppiaikaa ja valmennusta Yrjölän talon miniän ja emännän tehtäviin. Sopeutuminen miniäksi suomenkieliseen Yrjölään vaati taitoa ja sisua kaksikieliseltä tytöltä, jonka puheesta saattoi vielä hyvinkin kuvastua herrasväen ruotsi. Hyvin Erika kuitenkin tehtävänsä hoiti. Perhe kasvoi ja talo menestyi. □

SUKUTAULU

Tarua vai totta

Asiatietoa sekä balladia Savonlinnasta

Olavinlinnan perustamisvuotena pidetään vuotta 1475, jolloin Viipurin käskynhaltija Eerik Akselinpoika Tott antoi rakennuttaa Kyrönsalmen luodolle, ensin puisen varustuksen. Varustus korvattiin v:sta 1477 asteittain harmaakivisellä linnalla.

*"Niin vuolaan virran luodolla on linna Olavin
ja mietteissään se katsoo, virtaan mustaan"*

Linna edusti aikanaan uutta linna-arkkitehtuuria, joka perustui tykistön käyttöön sekä hyökkäys- että puolustusaseena.

*"Se silloin suojas maata vahvoin muurin
kivisin kun aallot ajan toivat ahdistustaan..."*

Suuret venäläissodat v. 1496 ja v. 1499 aiheuttivat kummatkin piirityksillään linnalle vaurioita. Vv. 1559-1562 esilinnaa uudistettiin rakentamalla kaakkoon uusi paksu kulmatorni. Stolbovan rauhan siirrettyä rajaa idemmäksi, Olavinlinnan merkitys väheni ja varustus pysähtyi.

*"On vaiennut soitto salmen ahdin kanteleen
ja poissa on myös musta oinas linnan"*

Linnan hallinto perustamisestaan lähtien tarvitsi sanansaattajia, jotka hoitivat virkakirjeitä Tukholmaan, Turkuun ja Viipuriin.

Savonlinnan kaupunki perustettiin v. 1639 ja sen posti kuljetettiin aiemmin 2 - 3 peninkulman välein olleiden postitalojen renkien kuljettamina Sulkava - Puumala - Ruokolahti - Viipuri - linjalla.

Savonlinnalla oli v. 1639 oma postimies, perheellinen Hannu Knuutinpoika Rokka, joka sai nimensä historiaan sekaannuttuaan kevytmieliseen, vieraaseen naiseen. Hän sai Säämingin käräjillä kuolemantuomion, mutta Turun Hovi-oikeus muutti sen ankaraksi sakoksi, joka oli suuruudeltaan peräti 29 hopeataalaria ja 2 äyriä. Lisäksi hän menetti virkansa. Savonlinna sai v. 1646 oman postimestarin. Hän oli raatimies Lauri Martinpoika.

*Näin taru kertoo myrsky - yönä portti aukaistiin
ja siitä linnaan ryntäs miehet vainon...*

Vuonna 1742 linnan varusväki antautui sitä piirittäneille venäläisille ja vuoden kuluttua solmitun Turun rauhan yhteydessä linna joutui venäläisille.

*Kun taisto aamun taukos,
petos silloin tutkittiin,
syyn väitettiin on Vienan neidon kainon.
Hän kyynelsilmin vaieten sai kuulla tuomion
ja kiinni muurattiin niin tyrmä muurin.
Vei paaden taakse salaisuuden neito viattomin
kun rakkainpansa oli syyllinen...*

Venäläiset rakensivat v. 1790 jälkeen marsalka A. Suvorovin määräyksestä saareen bastionit ja paksun tornin paikalle rakennettiin ruutikellarin räjähdettyä kolmikerroksinen linnake. Linnan asuin- ja kasarmitiloja myös uudistettiin.

*Niin kyynelistä neidon kohta varsi pihlajan
jo valkokukat nosti, mursi muurin.
Sai marjoihinsa sydäimestä hohdon puhtahan,
sen antoi voima rakkauden suurin.*

Suomi liitettiin Venäjän suuriruhtinaskuntaan v. 1812 ja Vanhaan Suomeen jäänyt linna luovutettiin siviiliviranomaisten hoitoon. Varuskunta siirtyi lopullisesti linnasta v. 1847. Tutkintovankilana linna toimi vv. 1855-1861.

*Ja neidon kainon syyttöman soi tuuli vieläkin
kun pihlaja jo myrsky-yönä murtui.
Jäi taru vain sen kertoo sulle linna Olavin
jos ymmärrät nyt huokaukset sen*

Posti kulki Savonlinnasta Parikkalan, Lappeenrannan kautta Viipuriin. Keisarillisen postilaitoksen tirehtööri antoi v. 1827 kiertokirjeellään nuuskaa Savonlinnan postiljooneille, joita oli kolme. Syynä oli talonpoikien hevosten liiallinen ruoskiminen sekä runsas ryypääminen matkan varren majataloissa Savonlinnan postia johti vv. 1801-1817 Hannolanpellon kuninkaankartanon isäntä Johan Wilhelm Tavast ja tämän jälkeen poikansa Alexander Magnus Tavast vv. 1818 - 1823.

Seuraava ekspeditööri oli Venäjän valloitusarmeijan hulttiokapteeni *Gustaf* Sabudski, joka kavalsi postin kassan ja hävisi rahat laukussaan tietymättömiin. Jokapäiväinen postiyhteys Helsingistä Savonlinnaan on saatu vasta v. 1936 rautateitse.

Olavinlinna on korjattu vv. 1872-1877 ja silloin siitä tuli jo matkailunähtävyys.

Korjaustöitä tehtiin vuosina 1910-20, jolloin laulajatar Aino Actén aloitteesta ja johdolla alettiin antaa oopperanäytöksiä.

Linnan restaurointi ja täydellinen peruskorjaus tehtiin vv. 1961 - 1975 ja se palautti linnan likimain siihen asuun, joka sillä oli 1790-luvulla.

Savonlinnan oopperajuhlia on vietetty vuodesta 1967 lähtien.

Linna on suosittu matkailukohde sekä myös häiden viettopaikka.

Lähdetiedot:

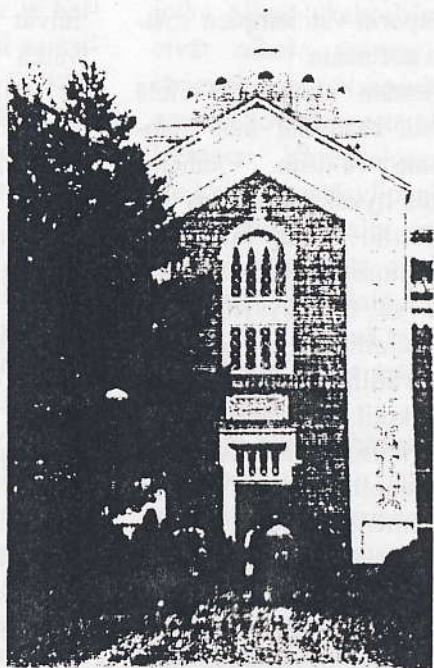
Helge Pohjolan Pirhonen, Olavinlinnan historialliset vaiheet 1973

Antero Sinisalo, 500-vuotias Olavinlinna 1976

Pertti Mutka: Postimiehen pitkä historia 1998

Savonlinnan matkailupalvelun toim. johtaja

Balladi Olavinlinnasta

Samalla kesäretkellä poikettiin myös Kerimäen kirkossa.

kuva Antti Hietala

KARKKULAISTA ELÄMÄNMENOA I

HÄÄT

Häiden viettoon on joillakin seuduilla liittynyt paikallisia tapoja, jotka vuosisadan vaihteen aikoihin ovat alkaneet hävitä ja muuttua. Toisilleen kaukaisina tapoina mainittakoon esimerkiksi vanhat karjalaiset häät itkuvirsineen tai pohjalaiset kruunuhäät. Karkussa suorittamani perinteen keräyksen aikoihin 1970-luvulla kertojien muistissa ei ollut enää yhtenäistä tapaperinnettä, jota olisi noudatettu karkkulaisissa häissä. Erot johtuivat tosin monesti hääparin vanhempien sosiaalisesta asemasta.

Vuosisadan alussa oli vielä merkitystä säädyllä, kun avio-kumppania valittiin. Vanhemmat eivät hyväksyneet, jos sukuun aiottiin tuoda miniä tai vävy alemmasta säädystä. Maaseudulla se tuli kysymykseen yleensä talollisten ja palveluskunnan välillä. Aateliston tai papiston kotikieli, oma tuttavapiiri ja erilaiset tavat olivat korkea luonnollinen seurustelun este suomenkieliseen rahvaaseen nähden. Rajojen ylittämiset saattoivat joskus onnistua, joskus vanhemmat sen ehdottomasti kielsivät. Tällaisista tapuksista on syntynyt useita kansanlauluja, joissa kerrotaan vanhempien kieltämistä onnettomasti päättäneistä rakkaussuhteista.

Kuulutukset

Nuoripari meni pappilaan hakemaan kuulutuksia tavallisesti yhdessä. Ensimmäisen maailmansodan aikoihin tuli käyttöön tapa, että morsian antoi valtakirjan sulhaselle, joka hoiti esim. kauppamatkalla ilmoittamisen, sillä pappilassa käytiin kanslian aukioloaikaan. Seuraavana sunnuntaina kuulutettiin ensimmäisen kerran. Pari oli tavallisesti vähintään kerran itse kirkossa kuulutuksiaan kuuntelemassa. Tavan mukaan he istuivat eri puolilla kirkkoa, eivätkä yhdessä: morsian naisten ja sulhanen miesten puolella. Jos he eivät olisi lainkaan käyneet, sanottiin, että tulee kuuroja lapsia. Kuulutushan luettiin kolmena pyhänä peräkkäin. Tapa jäi pois vasta sodan aikana.

Tyrisevältä kerrottiin, että kun siellä oli tiedossa pyhänä kuulutus, mentiin lauantai-iltana morsiamen ikkunan taakse pitämään konserttia. Kellä oli mikäkin helistin tai kolistin, jolla ääntä sai. Saattoi jollakin olla oikea soitinkin. Niiden säestyksellä laulettiin. Joskus oli suuri "legioona klasin takana". Heitä ei mitenkään kestitty, vaan he lähtivät aikanaan pois. "Me laulettiin tuolle Tuorin pojallekin, ku me luultiin aina, kun se meni kaupunkiin, että

menee kuultoskirjaa hakke. Eikä ollukkaa. Soitettiin kumminki kaks kertaa turhan päälle eikä sitten tiettykään soittaa, kun se kuulutettiin. Se sai niin varkein vaan sen." (Ojala)

Kuulutusten jälkeen saatettiin viettää kuuliaisia, tavallisesti naapurien ja sukulaisten kesken, joskus tanssienkin. Lahjojakin annettiin, mutta se ei ollut yleistä. Ehkä morsian sai huivin ja sulhanen vähän rahaa. Lahjaesine voi olla myös kainalosauva tai keppi, sillä ikivanhan sanonnan mukaan jalka meni poikki, kun pudotettiin saarnastuolista. Paavo Palonen muistaa pikkupoikana olleensa tilaisuudessa, kun vietettiin Mattilan työmiehen ja piian kuuliaisissa. Siellä tanssittiin oikein reippaasti. Sulhanen oli hanurinsoittaja ja hän huolehti jokseenkin koko ajan musiikista.

Jos oli tilaa, vietettiin kotihäät, yleensä morsiamen kotona, vain poikkeustapauksissa oltiin sulhasen kotona. Vihkiminen saatettiin suorittaa pappilassa tai kirkossa jumalanpalveluksen yhteydessä. Joskus saattoi olla vihittäväänä samanaikaisesti useampikin pari. Toimitus suoritettiin välittömästi jumalanpalveluksen jälkeen. Kesähäät olivat suosiossa, paikoin juhanushäätkin.

Ainakin vielä 1800-luvun lopulla on pidetty kotona vihittäessä morsiamen päällä silkki-

liinaa, jota kannattivat telturit. Palonen muisti isänsä kertoneen, että eräissä torpassa vietetyissä häissä olivat telturit, jotka kannattivat morsiusparin päällä "telttakangasta". Teltureita oli vähintään neljä, mutta saattoi olla kuusikin ja heidän rinnassaan komea ruusu. Viimeistään 1900-luvun alussa on telturien käyttö loppunut. Vihkipallit ovat olleet käytössä paljon myöhemmin. Niitä säilytettiin kotona vuosikymmeniä ja lainattiinkin ainakin omien lasten ja sukulaisten häihin, jos niin haluttiin.

Häätalo koristeltiin kesällä koivuilla. Koivuista rakennettiin lehtimaja, joskus vain morsiusparin käyttöön. Oven- ja ikkunanpieliin laitettiin koivuja sekä sisä- että ulkopuolelle. Jos oli lämmin ilma, vihkiminen toimitettiin ulkona, jossa oli enemmän tilaakin. Vihkipari sijoittui vanhan vihkirijyn päälle lehtimajaan tai ison pihakoivun alle. Seuraavana päivän mentiin häitä jatkamaan sulhasen kotiin. Jos morsiamen kodin tilat olivat pienet, saatettiin sulhasen kotiin mennä aikaisemminkin. Matka tehtiin hevosilla, jos ei ollut aivan naapureista kysymys. Ensimmäisillä rattailloivat morsiuspari ja pelimannit, sitten vanhemmat ja lähimmät sukulaiset. Jos soittajia oli enemmän, niin etteivät he sopineet morsiusparin rattaille, tulivat he heti näiden perässä omalla hevosellaan.

Useimmiten häät olivat kaksipäiväiset, mutta saattoivat venyä lähes viikkoonkin, kuten vuonna 1917, kun Pakasen Kalle nai Laviasta rikkaan talon tyttären, Ruusan. Ensin ajettiin Laviaan. Sulhasella oli mukanaan pelimannit, jotka soittivat jonkin verran jo mennessä. Laviassa suoritettiin vihkiminen ja

vietettiin kaksi päivää syöden ja tanssien. Toisen päivän illaksi tultiin Pakaselle. Pelimannit istuivat palatessa vihkiparin takana ja soittivat koko matkan. Kylien kohdalla ajettiin lujaa. Heikkoja hevosia odotettiin kylien välillä, että kaikki olisivat olleet yhtenä saattona taas kylän kohdalla. Pakasella syötiin päivällinen ja sitten alkoivat tanssit. Pari päivää vietettiin vielä räppäisiä.

Tällaisilla häillä haluttiin näyttää komeutta ja rikkautta ulospäin. Komeat ja runsaat olivat morsiamen tuomat kapiotkin. Laviasta tuotiin karvalankamattoja, huonekaluja, kaikki kotona tehtyjä, kuten salin kalustokin, johon kuului sohva pöytä ja kuusi tuolia. Aitan parsilta pantiin kuormaan 40 sarssipukua, kaikki samalla mallilla ja nuoren ihmisen mittoilla tehtyjä. Silloin ei ajateltu, että muoti muuttuu ja emäntä muuttuu, helma lyhenee ja helma pitenee. Ruusalla oli sarssihameita lopuksi ikää. Kaikkia hän ei ennättänyt pitää. Osa annettiin sota-aikana siirtolaisille. Osa sai Heinoon nuorisoseura näytelmäasuiksi.

Heinoolainen tyttö naittiin vuonna 1936 Suodenniemelle. Nekin häät kestivät muutaman päivän. Vihkiminen tapahtui Karkun kirkossa ja se oli silloin uutta, mutta alkoi näihin aikoihin yleistyä. Kirkosta hääväki siirtyi morsiamen kotiin, jossa päivällinen oli valmiina. Sen jälkeen seurusteltiin ja kahviteltiin ja illalla tanssittiin. Elokuun lopun hämärässä illassa paloi pellolla pitkä soitujen rivi.

Vuosisadan alussa huolehti häämusiikista viulu tai pari, 1930-luvulla yleistyi harmonikka. Parhaana viulistina pidettiin Venneri Koroa, joka soitti mm. Aaro Mattilan häissä. Häihin oli

Palvialasta tuotu laivalla "kattajaisväkeä", joka tanssi ulkona. Siellä oli joku toinen soittaja. Koro soitti pirtissä, jossa varsinaiset kutsuvieraat olivat. Paitsi tanssin aikana, pelimanni soitti myös silloin, kun vieraat saapuivat. Vielä 1920-luvulla mentiin joissakin häissä purpuriakin. 1930-luvulla ja sodan jälkeen haitarin syrjäytettyä viulun on monien karkkulaisten häätanssit soittanut Väinö Kiviruusu.

Jos kotona ei ollut tilaa, mutta haluttiin paljon väkeä mukaan, tulivat nuorisoseuran- ja työväentalot suosioon. Niissä oli yleensä aina tanssihäät. Outona pidettiin erästä häätalaisuutta, jossa ei tanssittu. Myös vihkiminen voitiin suorittaa samoissa tiloissa. Seuratalojen häihin tuli joskus kuokkavieraitakin, jotka saattoivat olla häiriöksi.

Kohta sodan jälkeen nuoripari Heikki ja hänen morsiamensa, jotka olivat yksitotisia ihmisiä, eivät oikein saaneet häitänsä järjestetyksi. Naapurit tulivat apuun. Sovittiin, että häät olivat Heinoon Yhteistalossa, jonne Heikki myi pääsylippuja. Niistä muodostui samalla hyvä häälahja. Lipun hinta oli 25 markkaa, mikä oli silloin huomattava rahasumma. Väkeä tuli runsaasti ja mukana olleet totesivat, että oli hauskat häät.

Pappi poistui häistä joko heti vihkitoimituksen jälkeen tai ruokailtuaan. Varsinkaan rovasti Bergroth ei kauan viipynyt. Tanssia ei yleensä aloitettu, ennenkuin pappi oli poistunut. Kirkkoherra Rinne viihtyi Heikki Vihakkaan häissä kauan. Nuorisoseura oli tuskissaan, kun hän ei lähtenyt, että olisi päästy tanssimaan. Niinpä tanssit aloitettiinkin ennen hänen lähtöään. Joskus ruokailu saattoi kestää kauan siksi, että väkeä oli paljon

ja ruokailun oli tapahduttava useammassa vuorossa, jolloin astiat oli välillä raivattava ja pestävä.

Sulhasen hääpuku oli aina musta, morsiamella jo ainakin 1890-luvun alussa valkoinen. Kaikilla ei kuitenkaan ollut varaa sellaiseen, jota ei häiden jälkeen voitu käyttää missään. Siksi hankittiin musta, joka sopi myöhemmin juhlapuvuksi. Nuorella morsiamella voi olla pikku tyttöjen kannatteleva huntu, josta eräs kertoja käytti nimitystä leija. Se saattoi olla myrteillä koristettu, varsinkin, jos morsian käytti myrttikruunua. Jotkut saattoivat kasvattaa myrtejä vartavasten tähän tarkoitukseen. Leskimorsiamet ja ne, joilla oli avioton lapsi, eivät käyttäneet huntua ja kruunua, koska ne olivat neitsyyden symboleja. Puvun valmisti ja joskus omistikin kaaso, joka vuokrasi sitä häitä varten. Hän oli mukana morsianta pukemassa, mutta joskus morsiamen ystävät auttoivat häntä. Joissakin häissä kaaso istui kunniapaikalla morsiusparin vieressä.

Kertokoon Lauri Vira lopuksi kokemuksiaan ensimmäisistä häistä, joissa hän oli seitsenvuotiaana vuonna 1905.

- Häät vietettiin Nohkuan Viralla ja tupaantuliaiset Alasella. Kun vihkiminen oli ohi ja yleisö alkoi vapautua, menivät muuttamat nuoret miehet saunaan kortille. Minä menin seuraamaan peliä ja opin siellä monenlaisia korttipeliin liittyviä sanontoja. Kun tulin takaisin pirttiin, aloin toistella niitä kuuluvasti. Äitivainaa vei minut äkkiä porstuaan ja sanoi: "Miten sinä sellaisia puhut". Kerroin, mistä olin ne oppinut, mutta sain aikamoisen tukkapöllyn. Eikä se vielä riittänyt. Häissä tarjottiin myös viiniä. Sieppasin äkkiä

pikarin ja join viinin. Taas tuli tukkapöllyä ja ankarat nuhteet. Lapsille ja niille, jotka eivät viiniä ottaneet oli varattu karmellejä.

LAPSI SYNTYY - KASTE

Kastetoimitus ei kovin paljon ole vuosisadan mittaan muuttunut. Tarvittiin pappi ja tarvittiin kummit, niinkuin nytkin. Tilaisuuden ulkonaisissa puiteissa eroa jonkin verran on. Seuraavassa tekstissä selvitetään karkulaisia kastetilaisuuksia.

Vuosisadan alussa vietiin lapsi kasteelle parin kolmen viikon vanhana, joskus jopa muutaman päivän kuluttua syntymästä. Jos papilla oli joku tilaisuus Salokunnan puolella, voitiin sen yhteyteen sijoittaa myös kaste. Usein lapsen veivät papin luo kummit. Jos lapsi sitä ennen alkoi pahasti sairastella, niin että hänen pelättiin kuolevan, saatettiin antaa hätäkaste. Sen voi tehdä kuka tahansa. Virsikirjasta löytyi sitä varten ohjeet. Jos hän kuitenkin selvisi, lapsi vietiin usein papin luo uudelleen kastettavaksi.

Kastepaikka riippui paljon varallisuudestakin. Jos kotona oli tilaa, järjestettiin kastejuhla siellä. Usein pyydettiin oman palvelustalon tai naapurin isäntää ja emäntää viemään lapsi pappilaan. Kerran eräästä torpasta tuotiin Kalle ja Emma Karvan luo lapsi, jotta nämä veisivät hänet kasteelle. Vanhemmat sanoivat, mikä nimi lapselle pannaan. Emäntä ei sitä kuullut ja Kalle ei muistanut, kun pappi sitä kysyi. Hän ei kuitenkaan häkeltynyt, vaan sanoi:

- Pannaan Oskari Vihtori. Ja niin pojasta tuli Oskari Vihtori. Kotona kuitenkin puhuteltiin

lasta Eemeliksi, jota vanhemmat olivat ehdottaneet. Lapsi oli Eemeli niin kauan, kunnes hänet vietiin ensi kerran lukukinkeille kahdeksan vanhana. Siellä huudettiin Oskari Vihtori Ylämäkeä. Ei poika sellaista nimeä totellut. Silloin vasta selvisi, että Karva oli muistanut nimen väärin.

Sakaristossa kastettiin usein ennen jumalanpalveluksen alkua. Pappi tuli sinne hiukan aikaisemmin, että ennätti suorittaa kasteen. Kerran Rinnan aikana oli kastettavana avioton lapsi. Rinne vaati tietoa lapsen isästä, mutta kummi ei sitä tiennyt. Käytiin pitkä kuulustelu isästä. Rinne uhkasi, ettei hän muuten kasta lasta. Kummi sanoi:

- No ei sitten, mennään Evankeeliselle Opistolle. Siellä on myös pappi. Ehkä hän kastaa. Kiistan aikana suntio aina välillä kyseli: - Niiin, tuonkos minä sitä vetää? Kai siinä ennepitkää lapsi kuitenkin nimen sai. Rinteen aikana kastejuhlasta tuli kodin juhla. Esikoisen kasteella oli paljon väkeä, nuoremmilla vähemmän

Kummit olivat useimmiten sukulaisia, mutta myös varakkaita ihmisiä käytettiin. Jos vanhemmille olisi sattunut jotain, oli kummien velvollisuus hoitaa lasta. Siksi pyydettiin kummeiksi varakkaita henkilöitä. Läheinen sukulainen saattoi joutua jo sukulaisuuden nojalla lapsesta vastaamaan. Kummiksi pyytäminen oli myös osoitus pyydetävän arvostuksesta. Siksi yleensä suostuttiin.

Lapsen nimeä valittaessa käytettiin tavallisesti vanhempien ja isovanhempien nimiä. Joskus saatettiin antaa jonkun hyvin menestyneen sukulaisen nimi tai keisariperheen nimiä.

Samat nimet voivat toistua suvussa sukupolvesta toiseen.

Kirkottaminen

Vanhojen säännösten mukaan piti äiti siunata synnytyksen jälkeen, ennenkuin hän voi osallistua seurakunnan tilaisuuksiin. Toimitusta kutsuttiin kirkkoonottamiseksi eli kirkottamiseksi ja se tapahtui tavallisesti sakaristossa ennen jumalanpalveluksen alkua, ei seurakunnan edessä. Äiti polvistui ja pappi luki rukouksen. Tämän jälkeen hän oli jälleen "puhdas" ja vapaa osallistumaan seurakunnan toimintaan. Kirkottaminen alkoi poistua vuosisadan alkupuolella. Joku vaimo sanoi, että kyllä hän menee kirkotettavaksi, jos mies tulee myös. Esimerkiksi Aino Hisso kertoi, että hän kävi vanhempien lasten jälkeen kirkotettavana, mutta ei enää nuorempien. Tuskin Bergrothin jälkeen sitä enää harrastettiin. Bergroth kuoli vuonna 1940.

RIPPISKOULUSSA

Rippikouluun eli karkkulaissittain rippiskouluun pääsy ratkesi talven kinkereillä osoitetun taidon perusteella. Ikä ja osaaminen ratkaisivat. Joillekin saatettiin antaa "laiskanläksyksi" joku kohta. Kuulustelun suoritti rovasti itse ja hän kyseli pääasiassa katekismusta. Muutamat koululaiset suorittivat rippikoulunsa Suoniemellä. Joillekin oli sekä kouluun pääsy että sen suorittaminen vaikeaa ja he saattoivat käydä rippikoulua useamman vuoden aikana. Jotkut saattoivatkin aikojen päästä toisensa tavatessaan todeta:

- Voi voi, vielä sinutkin näkee, monivuotinen vanha rippikoulukaveri.

Ennenkuin Karkussa oli uutta kirkkoa, käytiin rippikoulua vanhassa kylmässä Sastamalan kirkossa syksyisin kaksi viikkoa ja keväisin toiset kaksi. Jos syksyllä oli oikein kylmää, pidettiin koulua pappilan pirtissä, mikä tarkoittaa pappilan vuokraajan pirttiä, kuten esim. vuonna 1900, jolloin Aini Hisso kävi koulunsa. Frans Järvenpää oli rippikoulussa 1928-29. Silloinkin se pidettiin vanhalla kirkolla. Keväällä kirkko oli kylmä eivätkä lämmityslaitteet toimineet. Silloin oltiin pappilan vuokraajan pirtissä. Syksyllä oltiin kirkossa, mutta välillä piti papin vaihtaa paikkaa, kun katoista alkoi tippua vettä niskaan. He kävivät kerran viikossa laulamassa uudella kirkolla kanttori Bährin johdolla. Opettajina olivat rovasti ja kanttori. Vanhassa kirkossa opiskeltaessa rovasti kannatti pappilan vuokraajan sontalamuskan kirkon penkien selkänöjien päälle ja pappilasta tuotiin sen päälle pehmeäistuminen nojatuoli. Sieltä ylhäältä rovasti näki oppilaansa, niin ettei mitään pahaa sopinut tehdä. Pääasiassa opetettiin Katekismusta. Se olisi pitänyt koulun päättyessä osata ulkoa kannesta kanteen.

Kerran päivässä oli kanttorin laulutunti. Kanttori Bährillä oli kirkossa oma uusi harmooninsa. Sen kirkkaasta kannesta hän kerran näki, kun Greenin Aaro löi edessään istuvia ja veti tyttöjä tukasta. Soitto loppui, kanttori tuli Arvon luo ja antoi korvapuusteja molemmille korville. Palonen muistaa, kuinka eräs poika teki nenäliinasta nukan ja leikki sillä. Kanttori huomasi ja ajoi ulos. Poika näytteli kankeaa ja lähti hiljaa väännellen. Kanttori oli roteva mies ja lähti pitkin askelin harpomaan pojan perään. Hän sai

tämän kiinni ennen ulko-ovea ja nakkasi hänet ulos. Muita seurauksia siitä ei ollut, mutta leikki loppui siihen. Kiviruuus kertoi omista rippikoulukokemuksistaan: "Bähr oli tulinen kuin pipuri. Muistan, kun hän heristeli nyrkkiä meille rippikoulussa ja sanoi: Olkaa hiljaa. Kun tuo nyrkki putoaa, se putoaa raskaasti."

Läksyt oli osattava ulkoa ja kuri oli kova. Jos ei osannut, ei päässyt ripille. Kansakoulunkäyneiden piti enemmän tietää kuin muiden. Heidän osaamattomuudestaan huomautettiin herkemmin ja aina viitattiin kansakoulun käymiseen.

- Te kansakoulun läpi käyneet, älkää te luulko itteänne professoriksi, kun ette mitään osaa.

Salokunnan puolella asuvat tulivat viikon ajaksi veneellä kirkon rantaan, useampia saman kylän koululaisia yhdessä. Palonen kertoi, että hänen käydessään rippikoulua, he tulivat kirkolle viisihankaisella veneellä. Joukkoon kuului 10 poikaa ja yksi tyttö. Jotkut vuokrasivat kouluajaksi asunnon kirkon läheisyydestä. Kotoa lähtiessään he eivät tienneet, mihin menisivät. Paikkakunnan emännät pitivät kuitenkin velvollisuutenaan järjestää majoitustiloja. Tytöt menivät mieluummin sellaisiin taloihin, joissa oli tyttöjä omasta takaa ja pojat asuivat siellä, missä oli muita poikia. Kortteeripaikan sai helpolla, sillä pirteissä ei ketään kielletty yöpymästä. Sinne saattoi maantienkulkurikin tulla penkille nukkumaan. Koululaisilla oli omat eväät, mutta taloistakin oppilaat saivat aamuin ja illoin aterian tai maitoa sen mukaan kuin sovittiin. Kerran oli kaksi huonokuntoista tyttöä kortteeria pappilassa. Parempi-kuntoinen oli kamarissa ja vain

vaivaisesti liikkumaan pääsevä pirtissä. Pappilanväki ei mitenkään huolehtinut heistä. Ei edes aamukahvia annettu, niinkuin monessa talossa tehtiin. Pappilassa asuminen oli kuitenkin ilmaista, sillä siellä olevilta ei saanut ottaa maksua.

Kalle Virtasen käydessä rippikoulua konfirmaatio siirtyi heinäkuun puoliväliin. Ruustina sairastui ja heillä alkoi koulu tavallista myöhemmin ja se oli katkonaista. Kun he olivat tulleet Heinooseen viikoksi eväimen, ilmoitti rovasti heti maanantaina, että koulu loppuu toistaiseksi. Virtanen asui parin toverinsa kanssa radan takana. Heille tuli kiire juosta sinne hakemaan evänsä ennättääkseen toisten kanssa samaan veneeseen ja kotiin. Joku ihmetteli silloin Aamulehdessäkin, milaista rippikoulua Karkussa oikein käydään. Kun rovastin rouva sairastaa, ei rippikoulusta tule mitään.

Frans Järvenpää, joka kävi koulunsa vasta 1920-luvulla kertoi, että salokuntalaisten ja rantakuntalaisten välillä käytiin joskus kovaa taistelua. Hakattiin oikein kivillä ja kettingeillä, vaikka ei ollut mitään syytä. Se oli perinne, josta vanhemmat kertojat eivät kuitenkaan mainitse. Tappelu käytiin tavallisesti koulun päätyttyä Mäenkylän tienvarsilla. Naarmuja ja mustelmia tuli, mutta ei mitään vakavampia vahinkoja. Salokuntalaisten veneitä ei vahingoitettu. Rovasti ei puuttunut riitoihin. Tupakanpoltosta hän sen sijaan puhui. Kerran kiipesi eräs poika pappilan portinpylvään päähän ja poltti siellä. Kun rovasti nuhteli, sanoi poika, että rovasti kielsi nurkissa polttamisen, ettei talo pala. Nyt ei ainakaan pala, kun hiekkakäytävä on alla.

Palvialassa asuvat tulivat 1920-luvulla junalla Heinooseen. Asemalta oli kiire kirkolle, sillä juna tuli 10-15 min ennen koulun alkua. Silloin juostiin joidenkin peltojen sivuja, niin että isäntä oli vihainen. Samalla junalla menivät oppikoululaiset Vammalaan.

Koulupäivä kesti kuusi tuntia. Ensin kanttori laulatti tunnin tai puolitoista. Sitten tuli rovasti. Välillä oli ruokatunti, jolloin rovasti meni pappilaan, mutta hän seurasi sieltäkin, etteivät vain tytöt ja pojat olisi liian lähellä toisiaan eikä muutakaan sopimatonta tapahtuisi. Väliajalla pojat olivat kirkon pappilan puolella, tytöt rannan puolella. Kellotapulien taakse ei pappilasta nähnyt ja sinne jotkut pojat hiipivät tupakalle. Tapulin jalustaosa oli suntion heinälato. Siellä heinien joukossa olivat myös kirkon vanhat, silloin arvottomina pidetyt pyhäinkuvat. Rovastikaan ei antanut niille mitään arvoa. Niiden neniä ja sormia pojat vuoleskelivat uusia linkkuveitsiään esitellessään. Sieltä olisi hyvin voinut ottaa kuvan kainaloonsa. Kuukaan ei olisi sitä kaivannut.

Tytöjen ja poikien välistä seurustelua ei ollut, sillä ei uskallettu olla yhdessä. Siitä levisi heti sana. Vanhemmat varoittelivat ja ikätoverit ilkkuivat. Moraalikäsitykset olivat toiset kuin nyt. Kun koulupäivä päättyi, kulkivat pojat ja tytöt erillään, tytöt edellä ja pojat perässä, ainakin kirkolta maantielle johtavan suoran, sillä rovasti seurasi pappilan ikkunasta kiikarilla, kuinka tiellä käyttäydyttiin. Iltaisin piti lukea läksyjä. Jos jotain muuta puuhasi, siitä heti huomautettiin. Kirkon luona asuvilla oli vielä vaarana, että rovasti saattaisi nähdä heidät ulkona käydessään kävelyllä.

Seuraavana aamuna seuraisi kiusallisia kysymyksiä. Lisäksi hänellä oli sanansaattajia, jotka kertoivat rippikoululaisten elämästä.

Ripille

Juhannukseen saakka oli opiskeltu ja viimeisenä koulupäivänä tapahtui varsinainen kuulumus, jonka jälkeen tiedettiin, pääsikö ripille vai ei. Joitakin todella heikkoja päästettiin armosta, koska he eivät olisi selvittäneet kouluaan koskaan. Siten neuvottiin, kuinka konfirmaatiotilaisuudessa oli käytäytävä.

Rippilapset olivat mustassa puvussa, myös tytöt, mutta 1910-luvulla alkoi tapahtua muutosta. Eri kertojilla on hiukan erilaisia muistoja. Palonen pääsi ripille 1912 ja hän muistaa, että tyttöillä oli valkoisia pukuja, Viran luokalla vuonna 1914 kaikilla tyttöillä oli mustat ja seuraavana vuonna Jokisen luokalla oli joku valkopukuinen. Suomen itsenäistymisen aikoihin valkoinen oli jo yleisempi. Martti Kivikoski, joka kävi rippikoulunsa Suoniemellä 1911, muistaa, että kaikilla tyttöillä oli siellä jo silloin valkoinen puku.

Rippikouluun saakka pojat olivat olleet polvihousuissa. Nyt he saivat pitkät housut. Vira kertoi ostaneensa rippipuvun Tampereelta Koison kylmästä hallista. Hän oli ylpeä tehtaan puvusta, kun muilla oli kyläkraatin tekemiä "löllöjä". Koison puvussa oli laakit ja kaikki nappirivit paikoillaan ja se maksoi 26 mk 50 p. Hän piti sitä monta vuotta.

Ripille pääsy oli aina juhannuspäivänä. Vanhemmat, sukulaiset ja kummit olivat jumalanpalveluksessa mukana. Tilaisuus oli juhlava. Vira pääsi ripille

uudesta kirkosta vuonna 1914 käytyään vielä syysrippikoulun vanhalla kirkolla. Jumalanpalveluksen jälkeen otettiin valokuva. Se on ensimmäinen karkkulainen rippikuva ja siinä on edessä paljon tyhjää ja ihmiset ovat taustalla pieninä. Erotesaan oppilaat antoivat toisilleen muistoksi nimikortteja. Niissä luki ”Muisto rippikouluajalta” ja oma nimi. Opettajille ei ollut tapana antaa mitään.

Juhannus oli sopiva rippipäivä, kun muutenkin oli juhla ja koti juhla-kunnossa. Voitiin kutsua naapureita kotiin tapahtumaa juhlistamaan. Juhlien järjestely oli kuitenkin perhekohtaista. Kaikki eivät niitä viettäneet. Rovasti ei käynyt missään talossa. Oppilaitakin oli 40-50, joten kaikkien luona käyminen olisi ollut mahdotonta. Yksinkertaisinta oli olla käymättä missään, varsinkin, kun hän ei vierailut taloissa muutenkaan. Suoniemellä ripillepääsy oli juhannuksen edellinen sunnuntai.

Rippilapset saivat kotiväeltään lahjoja. Lauri Vira kertoi, että kaikki heidän pojat saivat taskukellon. Siihen pyrittiin muissakin taloissa. Kalle Jokisen isä oli kuollut ja hän sai taataltaan rippilahjaksi isävainajansa kellon.

LUKUKINKERIT

Suomen kirkon vuosisataisen perinne ja monien seurakuntalaisen kauhunhetki, lukukinkerit, toimi kaikkialla maaseudulla suunnilleen saman kaavan mukaisesti. Paikalliset olot ja pappien tavat saivat niihin kuitenkin vähäistä vaihtelua. Monissa suurissa seurakunnissa papit ja muut kinkereitä johtavat seurakunnan palvelijat saattoivat joutua yöpymään kinkeritaloissa joskus

koko kinkeriviikon ajan. Vanhan ohjeen mukaanhan kirkkoherralle ja hänen seurueelleen oli talosta järjestettävä muonitus ja majoitus ja hevoselle suoja ja rehut. Karkku oli niin pieni seurakunta, että Salokunnaltakin pappi tuli yöksi kotiin. Vuosien saatossa kinkerit muuttuivat ja niistä kehittyi lähinnä hartaustilaisuuksia, mutta vielä rovasti Bergrothin aikana kinkereitä vietettiin ”pitemmän kaavan” mukaan.

Kinkerit olivat esim. Heinossa samassa talossa joka seitsemäs vuosi. Aluksi ne olivat vain kantataloilla. Myöhemmin pantiin kinkerit molemmille puolille, jos talo oli jaettu. Sitten saivat kinkerivoitteen kantatilasta lohkotut talot ja aikanaan torpat, joista eräät olivat pinta-alaltaan lähes kantatilan kokoisia. Kinkereitä pidettiin myös kouluilla.

Kun kinkeripäivä lähestyi yleensä helmi- maaliskuulla, sitä alettiin valmistaa hyvissä ajoin. Kaikki alkoi pirtin puhdistamisesta. Lattiat kuurattiin ja pölyt rapsuteltiin seiniltä. Tarjoilu-puoli pyrittiin järjestämään niin hyvin kuin mahdollista. Kokki tuli viikkoa ennen. 3-5 päivää ennen alettiin leipoa. Ei ollut kysymys vain talon kunniasta, vaan koko kinkerilahkon. Siksi naapurit tulivat avuksi tuoden maitoa, voita, juustoa ym. ja saivat lähtiessään tuomisiksi juuri paistetun kakon tai muita leivonnaisia. Aikaa kului paljon, koska oli leivottava myös näille maitojen ja munien tuojille.

Oli myös katsottava, että kaikki vaatteet olivat kunnossa. Rovasti Bergroth oli aristokraattinen ja arvonsa tunteva ”kirkkoruhtinas”. Hän ei yleensä tullut taloihin kinkereitä lukuunottamatta. Seuroja ei tuohon aikaan pidetty. Jos hän jos-

kus harvoin hautauksen jälkeen tuli taloon, oli se suuri kunnianosoitus. Kun pappi tuli kinkertaloon, piti talonväen pukeutua parhaimpiinsa.

Pöydät sijoitettiin niin, että kaikki mahtuisivat. Pirttiin tuotiin lisää istuimia joko muista huoneista tai lainattiin naapurista. Juhlan aikana olivat parhaat pöytäliinat esillä, samoin sängynpeitot ja pääalusraidit.

Rinne kertoi, että hänen Karkkuun tullessaan oli kinkereillä ylelliset pöydät. Hän johdatti kuitenkin emännät siihen, että tarjottiin vain kahvit. Tämä tapa tuli yleisesti käyttöön 1960-70 lukujen vaihteessa.

Papin matka

Rovasti Bergroth ajoi kinkeripäivänä kuskinsa Vilpon ohjaamassa reessä kinkeritaloon. Reen edessä saattoi olla kaksi hevosta. Salokunan puolelle mentiin jään poikki. Kinkertalossa hevonen ajettiin portaiden eteen. Koslan perästä vällyjen alta kuorittiin ensin turkkeihin pukeutunut rovasti. Joskus hänen mukanaan samassa reessä saattoi olla myös kanttori Bähr, joka ruotsia taitavana pystyi keskustelemaan rovastin kanssa. Sensijaan ei tullut kuuloonkaan, että suntio olisi päässyt rovastin kyytiin. Hän sai hoitaa matkansa itse. Vilpo kanto reestä sisään suuren määrän kookkaita kirkonkirjoja, joista muodostui pirtin pöydän päähän iso kasa.

Kinkerit

Ensimmäisenä avattiin kirkonkirjat sen kertaisen lukulahkon kohdalta ja tarkastettiin, keitä oli paikalla. Pappi huuteli esim: Yli-Elilä isäntä, emäntä, lapset jne. Kukin vastasi, oliko paikalla. Sitten lueteltiin talon

alustalaiset sekä talosta lohkotujen tai lohkomattomien talojen väki, mäkitupalaiset, torpparit, piiat, rengit. Ja kirjaan merkittiin, kuka oli paikalla, kuka ei. "Pitkäposkisesta katekismuksesta" oli läksyä. Kanttori alkoi luettaa aikuisia. Rovasti otti käsiteltäväkseen rippikoululaiset ja sinne seuraavana vuonna tulevat, joita hän piti lähes koko kinkerien ajan. He olivat eri huoneessa omassa rauhassa ja heillä oli edeltä määrätty läksyt. Suntio, joskus kiertokoulun opettaja ja aikoinaan mm. kirkonvartija Lundström luettivat lapsia. Lukkari Grönrosin suomenkielen taito oli heikko. Hänelle luettiin joskus niin nopeasti, ettei hän pystynyt sanoja seuraamaan. Kuulustelun jälkeen annettiin todistus, lukuselti tai niinkuin monet sanoivat, lukusereli. Siihen merkittiin osaaminen. Jos osasi hyvin, sai täyden risti, heikommalta lukijalta jäi alasakara pois tai tuli pelkkä viiva. Jos sai vain pienen viivan pätkän, merkitsi se, että osasi juuri ja juuri. Välillä harjoiteltiin virsiä, joista oli kirkossa jo etukäteen kuulutettu.

Huonolukuisia ja osaamattomia nuhdeltiin. Rangaistuksia ei annettu. Muistutettiin vain, että täytyy seuraavalla kerralla osata. Ei ollut sellaista vaaraa, kuin Tyrvällä, jossa rovasti Pekki (Bäck) piti kinkereitä ja kerran kolme raavasta miestä istui pöydän alla häpeämässä osamattomuuttaan. Kansakoulun käyneet olivat "Pärruutin" huomion kohteena sekä kinkereillä että rippikoulussa.

- Oi oi ja kansakoulun käynyt, eikä tiedä katekismuksesta tämän vertaa. Oi oi te kansakoulun läpikäyneet.

Sellaista ei sanottu koskaan sellaiselle, joka tuli rippikouluun ilman kansakoulua. Berg-

rothilla ei ollut kovin hyvää käsitystä kansakoulun uskonnonopetuksesta, kun sitä eivät hoitaneet papit. Hän lienee ollut samalla kannalla kuin monet muutkin papit kansakoululaitosta perustettaessa ja kehitettäessä, että kansanopetuksen olisi pysyttävä kirkollisella pohjalla eikä kunnallisella. Lukutaito ja kirkon oppien tuntemus olisi kansalle riittänyt.

Karkussa ja yleensä maaseudulla luettiin kansakoulussa katekismus tarkasti, mutta esimerkiksi Tampereella sitä ei luettu lainkaan, vain raamatun historiaa.

Kylänvanhin

Kiertokoulun opettajat nimitettiin seuraavaksi vuodeksi tai annettiin vapaus sellaiselle opettajalle, joka sitä pyysi.

Valittiin myös kylänvanhin. Valinta tapahtui harvoin. Todelisuudessa hänet valitsi kirkkoherra, joka vain ilmoitti kinkereillä henkilön nimen. Uutta ei valittu niin kauan, kuin vanha oli elossa. Olisi ollut kyvyttömyyden ja epäluottamuksen osoitus ja häpeällistä, jos uusi olisi valittu kesken kaiken. Pitkäaikainen viranhoito kasvatti kylänvanhimman arvovaltaa. Hänellä oli elämäkokemusta ja hän oli yleensä nuhteeton elämäntavoiltaan. Muina aikoina kyläläiset harkitsivat, mitä hänen kanssaan puhuivat ja olivat muutenkin varovaisempia hänen seurassaan, ettei hän toisi kinkereillä julki talosta mitään epämiellyttävää. Vähitellen kylänvanhimman merkitys väheni ja loppui ennen pitkää kokonaan.

Kun kaikki muut asiat kinkereillä oli käsitelty, kirkkoherra kutsui kylänvanhimman eteensä ja alkoi tiedustella, oliko kristillinen elämä ollut kylässä van-

kalla pohjalla vai oliko havaittu juopottelua tai muuta käskyjen ylitsekäymistä. Kylänvanhin kertoi sitten, kuinka jossakin oli suvaittu nurkkatansseja. Juopottelua oli sillä ja sillä kulkakunnalla. Saatettiin mainita syylliset nimeltäkin. Eräillä kinkereillä kylänvanhin kertoi, että jotkut ovat ruvenneet juomaan tenua. Siihen aikaan sitä myytiin sinisissä pulloissa. Hän ei kuitenkaan halunnut paljastaa, ketkä näin tekivät.

- Ai ai, sanoi rovasti, se on tavattoman vaarallista. Siitähän tulee kuulemma sokeaksi.

Joku emäntä lisäsi:

- Kyllä se Mäkipään Kallekin olisi jo aikoja sitten sokea ollut, jos siitä sokeaksi tulisi.

Kylänvanhinkin oli ihminen ja saattoi joskus hairahtua tekoihin, joista muilla oli huomauttaniasta. Kun eräs heinoolainen kylänvanhin jäi leskeksi, alkoi häntä kiinnostaa naapurissa oleva leskivaimo. Hän pyrki tuomaan itseään esille ja 80-vuotiaana kovalla työnteolla näyttämään, että hänessä on vielä miestä. Leskivaimolla oli kuitenkin jo vakituinen sulhanen, eräs seppä. Hän pääsi kerran huomattamaan kylänvanhinta, kun tämä aikoi antaa alaikäiselle pojalle viinaa saada- seen olla lesken kanssa kahden.

Rinteen aikana kylänvanhin valittiin 15 vuotta. Sitten hän totesi, että kun hän kinkereillä kyseli näiltä lukulahkon tilaa, he eivät koskaan mitään sano- neet. He pelkäsivät moitteita kyläläisten taholta myöhemmin. Käytännössä järjestelmä kuoli siihen.

Muita toimituksia

Kinkereiden aikana saattoi ro- vasti suorittaa muitakin virka- tehtäviä, varsinkin Salokunnan

puolella. Kastettiin lapsia ja vihittiin pareja. Rantakunnan puolella, jossa pappila sijaitsi, asiat hoidettiin muina aikoina. Kerran Vännin lukukinkereiltä rovasti haettiin johonkin taloon vanhalle emännälle antamaan ehtoollista, kun emäntä oli kuolemaisillaan. Heikki Vänni lähti ajamaan ja rovasti varoitteli, että on ajettava varovasti, ei niin kiirettä ole. Siitä huolimatta reki matkalla kaatui. Joka tapauksessa emäntä sai ehtoollisensa eikä enää kauan tämän jälkeen elänytään.

Ateria

Lauri Vira kertoi: "Kun kotona oli lukukinkerit vuonna 1913, Pärreutti sanoi heti, kun niistä tuli puhe, että hän toivoisi, ettei päivällistä tarjottaisi heti kinkkeritoimituksen perään. Se vähän häiritsee. Hänen tulisi, jos se tarjottaisiin vähän myöhemmin, 5-6 aikaan. Se sopi kovasti. Taloon kutsuttiin sukulaisia ja lähimpiä tuttavuuksia aina Vesilahden myöten. Rovasti tuli perheineen. Ruustinna ja tyttäret olivat mukana. Se nosti tilaisuuden arvoa, kun saatiin rovasti päivällisille."

Jos talossa oli vieraskamari, niin papit sijoittuivat sinne. Se oli itsestään selvää. Ei sinne kukaan rahvaan joukosta halunnut mennäkään, ei edes kylänvanhin. Siellä keskustelukin liikkui eri tasolla kuin pirtissä ja se tapahtui ruotsiksi.

Väkiuomia ei tarjottu, mutta Vira muistaa, kuinka hän kerran vastoin isänsä tahtoa halusi tarjota ruokaryypyt.

- Älä viitti, mitä papitkin siitä sanoisi.

- En kehoita ketään, mutta panen pikarit muurin viereen pöydälle ja tuon siihen viinapullon. Kun se on tuossa näkyvillä, saa

nähdä, kuinka siihen reagoidaan. Tämä on ainakin valtion viinaa eikä rojua.

Tämä tapahtui vuonna 1932. Rinne oli silloin apupappina. Pulloa ei käytetty paljon. Nekin, jotka olisivat halunneet, eivät kehdanneet ottaa. Ohi mentiin ja suupeliä nuoleskeltiin.

Tavallisesti kinkereillä tarjottiin satakuntalainen pitoateria. Tarjoilupöytä oli pirtissä. Papit ottivat ensin ja menivät sitten vieraskamarin puolelle aterioimaan.

Lopuksi Karkkuunkin sijoitettu, eri puolilla Suomea tunnettu kinkkerijuttu. Talossa oli kaksi kulkumiestä, jotka jäivät kinkkereille lähinnä syömisen toivossa. Pappi tutki, osaavatko he lukea ja näytti toiselle miehelle aapisen kirjainta ja kysyi, mikä se on. Mies tuljotti sitä hetken ja sanoi: "Tules nyt kaveri katsomaan, mikä tuo kirjain on, kun ei sitä pappikaan tiedä."

KIRKONVARTIJA LUNDSTRÖM

Karkussa lähes 90-vuotiaaksi elänyt Anders Vilhelm Lundström syntyi 4.5.1822 Anders Matinpojan ja Anna Kaisa Johantytären lapsena. Isä oli Kosken kartanon rakuuna Hän oli menettänyt Suomen sodassa terveytensä ja tuli Koskelle invalidina toimien siellä kuskinä. Koska hän osasi jonkin verran ruotsia, oli hän hyvin sopiva ruotsinkielisen herrasväen töihin. Hän oli myös satulaseppä. Hän rakensi Heinooseen pirtin, joka sitten tunnettiin Lundströmin pirttinä. Rakennus valmistui 1800-luvun alussa vähitellen vapaa-aikoina. Muutettuaan siihen hän alkoi tehdä siellä suutarin ja satulaseppän töitä. Tässä pirtissä syntyi myös An-

ders eli Antti Vilhelm, joka myöhemmin otti sukunimekseen Lundström. Kastetilaisuudessa Kosken kartanossa olivat kummeina Kosken kartanon emäntä ja Mäkipään rusthollin vanha emäntä.

Pirtti

Antti Vilhelmi asui koko ikänsä isänsä tekemässä pirtissä yksin, sillä hän oli vanhapoika. Eikä hänellä ollut läheisiä omaisia-kaan.

Pirtti oli hyvin vaatimaton, kooltaan 3,5 x 3 m. Sen edessä oli hirsistä tehty porstua. Malliltaan rakennus oli samanlainen kuin lähiseudulla ollut Aarikan ruotusotamiehen pirtti, joten se lienee tehty samoilla mitoilla. Huoneen katto ja seinät olivat aivan mustat. Pirtissä oli kaksi neliruutuista ikkunaa, ruutujen koot noin 20 x 20 sm. Eteläisen ikkunan ääressä oli suutarin työpöytä, jossa olivat vasarat, naskalit, pikilangat, muutamia lestejä ym. suutarin tarvitsemia työvälineitä. Pirtin perällä oli pitkä vankka pöytä.

Lattialaudat oli pantu suoraan maan päälle. Se oli ainakin siltä osin vedoton pirtti. Lattiaa ei pesty ainakaan kymmeneen vuoteen. Naapurit pyysivät joskus lupaa siivota ja vaikka hän kiusaajistaan eroon päästäkseen lupailikin, niin siivoojien tullessa hän sen taas ehdottomasti kielsi. Syykin oli selvä. Pirtissä oli varsinkin kesäaikana mahdollottomasti kirppuja, koska lattia oli aina vähän kostea. Maahan painuva vesi olisi niitä vain lisännyt.

Erikoista oli myös, että pirtin uunin savupelti oli vintissä. Muurarille oli tullut virhe. Hän veti piipun katon läpi ja muisti vasta sitten pellin paikan. Sinne pappa kiipesi päivittäin tika-

portaita pitkin, joskus maidontuojapoijat kävivät pellin aukaisemassa tai sulkemassa. Aivan viimeisiin aikoihin asti, hänhän eli lähes 90-vuotiaaksi, hän kiipesi portaita seitsemän askelmaa, että ulottui peltiin. Ja sitten taas luukku kiinni, ettei lämpö mennyt vintin puolelle.

Kirkonvartijana ja unilukkarina

Antista tuli isänsä tavoin suutari, tarkemmin rajasuutari, jolla ei ollut lupa tehdä uusia kenkiä, vaan korjata vanhoja. Hän oli luku- ja kirjoitustaitoinen ja osasi kirjoittaa asiakirjoja ja kirjeitä jopa ruotsiksi. Käsiala oli koukeroista, mutta kaunista. Myöhemmin Antti otti sivutyökseen kirkonvartijan tehtävän. Tätä hän hoitkin kuolemaansa saakka. Tehtävään kuului käydä kaksi kertaa viikossa Sastamalan kirkolla katsomassa, ovatko ovet ja ikkunat ehjät. Sunnuntaisin hän osallistui jumalanpalvelukseen ja toimi siellä unilukkarina. Suntio oli erikseen, vaikka joskus on Lundstömiäkin mainittu suntioksi. Hänen paikkansa oli lukkarin tai esiveisaajan vieressä virren numeroita muuttelemassa. Hänellä ei ollut laulunäytä, joten hän ei osallistunut veisaukseen. Kun joku alkoi kirkossa nukkua ja kuorsata, niin että se herätti huomiota, hän lähti sauvansa kanssa liikkeelle ja tönäisi nukkujaa. Hänellä oli pitkä sileä puusauva, jolla hän ylty kauempaakin käytävältä kuorsajaan. Kirkossa nukkuminen oli häpeällistä ja kotona kerrottiin, kuin-

ka unilukkarin piti tölmätä sitä Pransia tai Viiaa. Taavetti Kallio, joka Nohkuan Viralta kävi joka pyhä kirkossa, selvitti sieltä tultuaan kuulemiaan uutisia ja kertoi torkkujistakin.

-Pitäis ihmisen sentään niin paljon nukkua yöllä, ettei tarttis kirkossa ruveta kroosaamaan, niin että unilukkarin täytyy mennä toisten nähden nykäseen, hän mielipiteenään totesi.

Ollessaan kirkossa virantomituksessa tai liikkuessaan kyllä, oli Lundströmillä musta sortuukki, polven yläpuolelle ulottuva takki. Se oli aina hänen päällään, liekö hänellä tavallista palttoa ollutkaan. Talvellakin hän laittoi alle villapaitoja, että tarkeni. Lumikeleillä hän kulki aina puukelkalla, joka oli harvinaisen leveä. Hänen kulkunsa oli erikoista. Hän juoksi aina 3-4 askelta ja hyppäsi sitten jalaksille. Ja kun vauhti loppui, jälleen muutama askel vauhtia ja kyytiin. Näin hän teki ylämäessäkin, jos se vain oli vähänkin mahdollista.

Hän kulki pappien kanssa lukusijoilla luettamassa lapsia. Niistä kertoessaan hän usein käytti sanontaa -me papit.

Vanhuus ja kuolema

Antti vietti koko elämänsä ajan yksinkertaista ja vaatimatonta elämää. Aikanaan hän vanheni niin, ettei jaksanut virkaansa hoitaa. Hän piti sen kuitenkin nimissään kuolemaansa saakka, mutta palkkasi itse jonkun pappilan rengeistä sijaisekseen, jolle maksoi kaksi kolmasosaa palkastaan. Seurakunta myönsi

hänelle eläkkeen yli 40 vuoden palvelusta: litra maitoa päivässä. Maitotinki oli läheisestä Viran talosta, josta pojat kävivät sitä viemässä. Se tuotiin maitokulhoon, joka oli peräseinän vieressä olevalla pöydällä. Jos pojat kesällä paljasjalkaisina ja lyhyissä housuissa vähänkin viipyivät pirtissä, oli ulostullessa aina mukana joukko kirppuja. Maito vietiin perille silloin niin, että avattiin ovi valmiiksi, otettiin vauhtia porstuasta ja juostiin nopeasti pirtin läpi. Perällä hypättiin pöydälle, nostettiin sanomalehti kulhon päältä ja kaadettiin maito siihen, parin litran vetoiseen kivikooliin. Sitten hypättiin nopeasti alas ja juostiin ulos, etteivät kirput ehtineet kinttuihin. Ukko oli siitä vihainen, örisi ja haki keppiänsä. Kun hän vihdoon kepillen pääsi, silloin oltiinkin jo melkein kotona.

Hän ei pyytänyt kunnalta minkäänlaista apua, mutta naapurit jonkin verran häntä auttoivat. Viimeisinä aikoina hän sairasteli. Eräs naapurissa asuva Emma kävi häntä päivittäin katsomassa ja toi hänelle ruokaa.

Lauri Vira kertoi, että kun hän kerran meni viemään Anttille tulevaa maitoa, oli pihalla Emman Niilo, joka sanoi:

- Pappa kuoli ja sen suukin jäi auki.

Antti sanoi usein:

- Se on mies, joka virkansa pitää kuolemaansa asti ja minä pidän sen.

Hän pitikin tavallaan, olihan se hänen nimissään loppuun saakka. Hän kuoli 10.3.1912.